

Biblioteca Centrală Universitară
București

COTA 04/4595

INVENTAR 278215

O PAGINA

DIN

ISTORIA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

ADMINISTRAȚIUNEA INSTRUȚIUNEI PUBLICE

SUB

D-NUL MINISTRU D. A. STURDZA

RĂSPUNS LA DISCURSUL D-LUI MINISTRU

CU OCASIUNEA

INCHIDEREI CONSILIULUI GENERAL DE INSTRUȚIUNE

STUDIŪ DUPĂ ACTELE OFICIALE

DE

C. C. DOBRESCU

MEMBRU AL CONSILIULUI GENERAL DE INSTRUȚIUNE, PROFESOR DE ISTORIA,
CURSUL SUPERIOR, LA LICEUL SF. SAVA.

161.789.
BUCURESCI

1887.

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București

Cota III 407 219

B.C.U. "Carol I" Bucuresti

C278215

Supuindu-mă invitațiunei stăruitoare a mai multor membrii ai corpului didactic din Bucuresci, precum și din țeră, public în această mică cărtică, reunite la un loc, toate studiile apărute între 3—14 Octombrie 1887, în ziarul **Lupta**, cu privilegiul discursului de închiderea sesiunei consiliului general al instrucțiunei, pronunțat la 25 Septembrie de d-l ministru Sturdza și publicat în *Monitorul oficial* No. 140, din 27 Septembrie 1887.

278215 Pe ici pe colea, am completat cu alte *acte oficiale* cele susținute și am adaos un nou studiu, al VI-lea, sub titlul: **Consecința măsurilor luate de d-l ministru Sturdza, Revenirile, Sistema de administrațiune a învățămîntului public**, menit și acesta a lumina în de ajuns studiul de față.

S'ar înșela amar cine-va, când ar crede, că numai atâta este de șis despre această *pagină din istoria învățămîntului*. Dacă ocupațiunile mele 'm-ar fi permis a analiza punct cu punct toate *actele oficiale* publicate în *Monitorul oficial*, dacă, ceea ce este și mai interesant, aș fi putut pătrunde în **arhiva școlelor** pe acești **trei ani**, de sigur, că acest studiu m'ar fi condus la o lucrare și mai completă și mai însemnată.

Ași fi avut multe de șis....., dar m'am gândit, că mai trăiesc încă, cei despre cari se ocupă acest studiu istoric!

Pentru acum e de ajuns și atâta!..

C. C. DOBRESCU.

O PAGINA
DIN
ISTORIA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

PARTEA I.
ADMINISTRAȚIUNEA INSTRUCȚIUNEI PUBLICE

Și cum credeți că prin un inspector la spate și prin o lege draconică veți face pe profesorii adevărații apostoli ai învățămîntului public?... Acesta este o eroare gravă.

(Răspunsul d-lui C. Dumitrescu, actualul membru în consiliul permanent, la acușările aduse corpului didactic de d-nul Sturdza în Adunarea Deputaților. *Monitorul* de la 1 Aprilie 1886, pag. 1165).

I.

Cum atacă d-nul ministru Sturdza corpul didactic și școlile românesce.

Țiarul *Lupta*, cu multă regularitate, a ținut în curent pe numeroșii săi cititori despre lucrările de estimp ale consiliului general al instrucțiunei publice. Dintr'un spirit mai mult de condescendență către cititori s'a publicat în colónele acestui țiar și *actul de acuzare*, contra corpului didactic, rostit de ministrul instrucțiunei, ca *discurs oficial*, la închiderea sesiunei consiliului general de instrucțiune.

Actele și ale unuia și ale celui-lalt fiind de față, opinia publică e chemată să judece.

De obicei, până acum vr'o trei ani societatea a pus puțin preț pe lucrările acestui organ al învățămîntului. Abia dacă putea găsi cine-va desbaterile consiliului general risipite prin *Monitorul oficial*!

Totul se petrecea în liniște. La închiderea sesiunii, ministrul ura călătorie bună membrilor consiliului, toți se despărțeau voioși și plini de încredere în viitor, mulțămindu-se și unii și alții, că au făcut tot ce au putut pentru interesele învățămîntului. Iubirea școlii îi făcea să trăiască într-o dragoste deplină. Chiar acele mici lupte, căci lupte au fost, cari pasionau pe membrii în discuțiunile lor, nu treceau dincolo de pragul sălei de deliberare, atâta de solemne se păreau tuturor lucrările consiliului general! Pe acele vremuri fericite consiliul general al instrucțiunii, ca instituțiune școlară, era un *teren comun*, pe care se întâlnea ministrul cu membrii învățămîntului din diferitele părți ale țerei, își schimbau ideile, se sfătuiau, discutați, se niveiau, ca să dic așa, în fața marilor trebuințe ale instrucțiunii publice și private.

Multi-puținul progres, ce s'a făcut în școlile noastre de la 1864 încôce, se datoresce în ore-care măsură și consiliului general. Cu elementele de care a dispus țera noastră, fără tradițiuni vechi în ale școlii, s'a făcut destul, și de sigur, că s'ar fi făcut și mai mult, dacă statul se inspira de alte sentimente, de cât de cele pornite dintr-o economie rău înțelesă.

Actualului ministru al instrucțiunii îi revine marea onóre de a fi schimbat cu desăvîrsire natura debaterilor și lucrărilor consiliului general! Și anul trecut și anul acesta, d-nul ministru Sturdza s'a năpustit cu înverșunare asupra consiliului general și — lucru curios! — asupra întregului corp didactic. Din înălțimea pozițiunii sale d-nul ministru s'a rostit în nisce termeni așa de aspri, și 'mi permit a dice nemăsurați, a formulat contra consiliului general niște învinuiri, cari dacă numai pe jumătate ar fi drepte, ar trebui să se revolte consciința orî-cărui om cinstit. Cât de ticăloși și de miserabili voește să ne presinte d-nul ministru înaintea țerei!

Mulți cred, că *acest aparat de acuzări* contra corpului didactic s'ar înscena numai în scopul de a-l *compromite (!!)* în fața opiniunii publice, pentru ca apoi mai ușor să trecă în corpurile legiuitoare reformele ce se pregătesc. Se póte să fie așa!

Alții cred, că d-nul ministru este *victima informațiilor interesate*, ce'i dau acele ființe, cari mișue în jurul său și cari împinse de pofta consumărei diferitelor paragrafe budgetare, nu caută a presinta d-lui ministru adevărata stare a lucrurilor. Se póte să fie și așa!

'Mi-am luat curagiul, de a da pe față toț ce s'a petrecut în sesiunea de anul acesta a consiliului general de instrucțiune, pentru ca să scie lumea, ce cređemînt se dea tuturor colomniilor răspândite pe socotéla acestui consiliu general, atât de crud sfâșiat de vrăjmașii lui. D-nul ministru s'a servit de *informațiuni*, eú mē voiú ajuta de *acte oficiale* și numai oficiale! Póte, că la urma urmelor d-nul ministru se va hotări să pună pe viitor la carantină, pe aceia cari, dintr'un egoism rău înțeles, 'l fac a afirma lucruri, ce se bat în capete cu realitatea faptelor.

În statele civilizate când vorbesce ministrul instrucțiunii publice corpului didactic, în orî-ce împrejurare școlară, toți ómenii de bine ascultă cu luare aminte cuvintele ministeriale, pornite de la acela pe

care împrejurările l-au adus în capul direcțiunii învățămîntului. Acolo ministrul în vorbirea sa nu se tăvăleşce în lucruri mici și migăloșe, ci, inspirat de maiestatea ocaziunii, se înalță tot mai sus în sferile senine ale aspirațiilor naționale, mișcă pe cei ce l'ascultă, entusiasmază tinerimea, cu un cuvînt discursul ministrului respiră dorința ardetore a patriotului convins pentru ridicarea culturală a țerei. Acolo cuvîntul ministrului e glasul răsunător al trâmbiței, care chiamă pe toți la lupta nobilă pentru cultură!

Mi se strînge sufletul, când gîndesc unde aș ajuns lucrurile la noi de vre-o trei ani! În loc de unire, vrajbă; în loc de înfrățire, dușmănie; în loc de încurajări, insulte; în loc de entusiasm, cădere a sufletului; în loc de apeluri către mai bine, rechizitoriul de procuror și vai! ce rechizitor!

Ce cîntă la urechia țerei d-nul ministru D. A. Sturdza de la venirea sa în capul instrucțiunii? Ce spune?...

Estrag din discursul ce d-sa a pronunțat în Cameră, la 27 Martie 1886, când i s'a *impus* a convoca consiliul general, pe care îl *suprimase* fără a fi autorizat de nimeni.

»Apoi cine altii de cât profesorii au înlăturat din școlă disciplina școlară, ordinea școlară.

»Doresc ca școla să fie reprezentanta vie și fundamentul puternic al probității și onestității, talpa simținunțelor oneste și probe. În școlă învață copiii a nu respecta adevărul și munca, probitatea și datoria, ei în școlă se deprind cu minciuna, cu falsificarea, cu neorânduiala, cu lipsa de datorie. Nam vedut un catalog, n'am vedut o matricolă, nefalsificată.

»Nimeni nu mă poate face reu instrucțiunii publice așt, în statul liber al României, de cât numai profesorii!

Iată acum, cum termină filipica sa d-nul ministru, la închiderea sesiunii consiliului general, contra întregului corp didactic.

»Când privesc cum trec anii, cum în școlă nu se lucrază puternic a întări tinerimea în iubirea și plăcerea de a munci, în practicarea virtuților și în observarea unei vieți morale; cum corpul didactic, în loc să se lumineze tot mai mult, în loc să-și părăsescă metodele învechite și cari nu mă corespund cu progresul științelor din țările noastre, se preocupă de închipuite privilegii: o mare jale mă coprinde de această țară!

Fînd-că tot d-nul ministru esprima în 1886 dorința ferbinte ca: copiii noștri să fie educați și să învețe bine, *cum învață copiii Germanilor în Germania, ai Francesilor în Franca, ai Englesilor în Anglia, ai Italianilor în Italia*, cred că nu strică causei, ca opiniunea publică din România să scie, cam cum vorbește, de pildă, un ministru al Franței corpului didactic frances. Era în anul 1883. În capul instrucțiunii se afla d-nul Jules Ferry. Se făcea împărțirea premiilor. Ministrul frances, după ce rosti câte-va cuvinte la adresa tinerimei pe care o îmbărbăta la muncă, se întorce către profesori și le dice următoarele cuvinte:

»A se urca, a se urca mereu, pentru indiviđi ca și pentru popore,

»iată singurul mijloc de a nu cădea! Pe acest câmp de luptă pac-
»nică, unde se întîlnesc toate activitățile, luptătorul, care se opresce, pe
»dată e întrecut! națiunile, cari se odihnesc, încep a scăpata. Prin
»studii înalte nivelul cultural se ridică, prin ele se făptuesce progre-
»sul. Trebuie a le iubi, a le ajuta, a le cinsti, și a le apăra. A tre-
»cut timpul, când erau părăsire prin nepăsare, sluțite prin economii!...

Pe când ministrul Ferry dicea corpului didactic frances aceste mă-
rețe vorbe: *monter, monter toujours!* la noi d-nul ministru Sturdza,
în toate ocaziunile, dice, cum s'a văduț mai sus, că *corpul didactic*
românesc e plin de falsificatori, de șarlatani, de ômenii imorali, de
ignoranți, de vechituri ale societății, de lenesi, de mincinoși, de ô-
menii necinstiți și alte grațiosități de felul acesta! Dacă, precum do-
rim și noi profesorii români, d-nul ministru Sturdza voesce cu orîce
preț să ne asemănăm cu profesorii francesi, de ce nu a dat d-sa
întăiu pilda **apropriindu-și stilul** ministrului Franciei?...

Citind un strein discursurile pronunțate în Cameră de actualul d-n
ministru, precum și chiar pe cele *pedagogice*, dișe de d-nul ministru
în diferite ocaziuni, văduțnd acușățiunile nemilôse aduse contra între-
gului corp didactic, de sigur ar crede, că în fericitul regat al Ro-
mâniei **s'au desfundat toate pușcăriile, pentru a se recruta pro-
fesori și educatori ai tinerimei!** O așa de logică conclusiune nu
convine, nici chiar d-lui ministru, o recunosc, dar așa ar fi, dacă, din
fericire pentru țera noastră, tótă clădăria de acusări nu s'ar rezima
pe un puternic strat de nisip mărunt!

De trei ani actualul d-n ministru cheltuesce o activitate extraordi-
nară, demnă de o cauză mai fericită. N'a rămas nimic nerescolțit: pro-
fesori, părinți, administrațiune, guvern, representațiunea națională etc.
etc. Expunerii de motive, noui expunerii de motive complimentare,
proiecte de legi: ale ministrului, ale comitetului delegaților, ale con-
siliului general de instrucțiune, amendamente, sub-amendamente, pro-
punerii individuale ale vre-unui profesor isolat, memorii peste memo-
rii, publicațiuni prin diare, consfătuirii pe față saũ secrete, misiuni pe-
dagogice, raporturi publicate, iată atâtea și atâtea mijlôce întrebui-
nate, numai și numai cu scopul d'a mișca *carul reformei* înainte!

Nu măi încape îndoială, că se va face reforma învățămîntului, **dar**
nu în condițiunile actuale și cu actualul ministru. Sunt măi multe
cauze, cari cât pentru acum opresc săvîrșirea reformei învățămîn-
tului. Pe una din aceste cauze, și cea măi principală, o voiũ arăta
în tótă strălucirea sa în cele ce urméză măi la vale.

II

Pedică la realizarea reformei învățămîntului este însuși d-nul ministru Sturdza.

Am făgăduit că voiũ desvêli aci una din multele cauze, care a
contribuit, măi mult ca orî-care alta, la oprirea reformei învățămîntului.

O reformă în genere nu este și nu poate fi despărțită de omeni ce sunt chemați a o îndeplini. Personalitatea reformatorului, sau a reformatorilor, iată după părerea mea cestiunea de căpetenie. Fără îndoială e cu neputință a nu se ține socotelă și de mediul social, adică de totalitatea împrejurărilor, cari de aproape sau de departe au înrîurire asupra unei lucrări de felul reformei în instrucțiunea publică și privată.

Într'o reformă, însă, trebuie să se străvadă bine și personalitatea reformatorilor și mediul social. De o cam dată las la o parte cestiunea mediului și nu mă preocup de cât de **personalitatea reformatorului**, care ne interesează într'un grad suprem. De la omul, care ridică stégul reformei, care până la un punct ôre-care *personifică* mișcarea, depinde în mare parte succesul, ori nesuccesul unei întreprinderi.

Să ne concentrăm bine atenția! La 2 Februarie 1885, *Monitorul oficial* făcea cunoscut țerei, că ministru al instrucțiunei publice s'a numit d-nul D. A. Sturdza. D-sa măsurând greutatea sarcinei ce 'și-a luat, mărturisește într'un discurs pronunțat în Adunarea Deputaților, la 7 Februarie 1885, că a trebuit să 'și ia de ajutor, de colaborator, pe d-nul profesor Haret, care a făcut un *raport* asupra stărei generale a învățămîntului, pe care d-sa l'a citit cu luare aminte și *care raport va rămânea, ca un monument în analele instrucțiunei publice!* Nu e fără interes a aminti aci că d-nul Haret 'și-a presintat *monumentul la Academia Română* spre a fi resplătit, poate, cu premiul *Mare-lui Eliade*, unul dintre restauratorii învățămîntului național! Nemilôsa sôrtă a voit că între academiciani să se găsească și d-nul B. P. Hasdeu, cel mai genial, fără contestare, dintre învățații noștri. Cu pëtrunđetorul său spirit d-nul Hasdeu caracterisează de minune *monumentul-raport* al d-lui Haret, când țice cam aceste vorbe: *nict un Ungur n'ar fi judecat mai aspru șola românească, de cât cum a făcut' o d-nul Haret în raportul său!*

Dar... se trecem înainte.

N'au trecut mai mult de cât *cincî zile* de la venirea d-lui Sturdza în capul instrucțiunei și la 7 Februarie 1885, d-nul Ministru a fost pus în pozițiune, să se explice formal în Adunarea țerei asupra gândurilor ce nutrește în privința învățămîntului. D-nul deputat Cozadini anunțase o interpelare în privința *grevei studenților în medicină!* La ordinea țilei era o *cestiune cu totul specială*, de ordine particulară pentru facultatea de medicină. Vorbirea d-lui ministru este însă un *discurs-programă*, menit să atragă atenția tuturor. Spicuind prin acest discurs găseșc aceste afirmări îndreptate contra întregului corp didactic:

Profesorii de ađi nu sunt ca profesorii d'inainte de Divanurile ad-hoc, nu 'și îndeplinesc datoriile, ca nisce apostoli ai culturii naționale!

Pericolul cel mare nu este că copii noștri nu învață nimic în școli, ci se strică... în inimă și în suflet. Trebuie ca în școli de jos până sus ordinea să fie ținută și profesorii să 'și facă datoria lor.

Se cere aplicarea regulamentelor, se cere noi regulamente, se vor face, e lucru ușor, dar mai întâii profesorii să le aplice pentru dênșii.

Fapt curios! Într'o ocaziune, când se vorbea de neorinduelile șco-

larilor contra profesorilor, d-nul ministru a crezut de cuviință să lovască în profesori, pe cari avea datoria chiar de a-i apăra. E bine să reținem acest moment psihologic!

Lăsând la o parte atacurile nedrepte contra corpului didactic tocmai la cinci zile de la venirea în capul instrucțiunii, noi trebuie să păstrăm promisiunea solemnă și cavalerescă, ce a dat țerei actualul d-nul ministru, *de a stârpi relele din învățământ, de a goni minciuna și corupțiunea din școlă, de a chema pe toți, fără osebire, la îndeplinirea sfântă a datoriei*, cu un cuvint *de a întemeia în școla română sentimentul legalității!* Ce frumoasă programă! Cât de mari servicii se vor aduce țerei și generațiilor viitoare!...

Reformatorul luând îndatorirea de a *întemeia legalitatea*, de a curăți grajdurile lui Augias, ca un Hercule, gânditu-s'a la mara răspundere ce și iea asupra?

Atitudinea reformatorului, preocupă în prima linie pe toți ce-l urmeză și de la modul lui de a lucra, atârnă isbânda. Iată în două vorbe *causa primordială*.

Ce *condițiunii* trebuie să îndeplinescă un ministru al instrucțiunii, care ar năzui la marea onoare de a presida la o reformă, așa de grea și care se încrucișează cu atâtea și atâtea împrejurări?

Mi-se pare, că trebuie să fie în primul rînd un om concentrat, fără egoism vanitos, inspirat numai și numai de *ideia reformei*, pornit spre cugetări înalte, un suflet deschis și blând, un om generos, nu un om de măruntisuri, un om tolerant, nestăpânit de ura care orbește, gata a primi ori-ce sfaturi și în fine voios a se sacrifica pentru binele general. Nici calomnia, nici patima orbă, nici intriga, nici minciuna, nici delațiunea, nici insulta, nici corupțiunea, nimic din toate acestea să nu intre în programul său de luptă.

Când reformatorul va fi înzestrat *chiar cu jumătate* din aceste calități, când va fi un suflet nobil în totă puterea cuvintului, atunci o *simpatie irezistibilă* se va arăta în jurul lui, cuvintul său va fi respectat, opiniunile sale ascultate, gândirea lui transmisă din om în om în fine suflarea lui va fi viața societății contemporane.

Prestigiul, autoritatea morală, iată calitățile de căpetenie ale unui harnic reformator. Adversarii pot să-i contesteze ori-ce, pot să-l trateze ori-cum, dar să-i surpe autoritatea morală, acesta nu se poate! *Trăsătura nobilă a caracterului* său va rămânea, ori-cât de trăsătorie și de nedrepte ar fi lovirile adversarilor.

Crede că am lămurit din destul *calitatea stofei* din care trebuie să fie tăiată personalitatea unui reformator în genere și a unui reformator al instrucțiunii în parte.

Sunt cel dintâiu gata a recunoște, că actualul ministru al instrucțiunii a venit cu ore-care prestigiu, cu ore-care autoritate morală. Afară de câte-va calități inerente persoanei se sale, actualul ministru aducea la venirea sa probele unei activități considerabile, aș zice extraordinare, unei hotărâri neștrămutate. Se părea, că reforma învățămîntului, atât de mult dorită de alți miniștrii, intra într-o eră cu totul nouă, menită a mâna și opiniunea publică și țeralegală către ținta voită.

Reformatorul a fost chiar primit de unii cu *ore-cari manifestări de simpatie*. De la dibăcia lui, de la mijlocele de luptă, cari le va întrebuința, de la *omeniți de cari se va încungiura* depindea reeșita sa și căderea lucrării sale.

Reformatorul n'avea trebuință de a mai dovedi *necesitatea reformei*, atâta de mult ideia reformei își făcuse drumul în societate. Ceea ce i se cerea, era *modul cum trebuie făcută această reformă*, era *datoria ce avea de a-și da pe față intențiunile*.

Pentru a-și da pe față intențiunile avea înainte *două căi*: ori se facă și se pregătască reforma *singur* cu ajutorul câtor-va intimi, pentru ca apoi să o *impue țerei*; ori se pună cestiunea în *desbaterea publică*, să se explice lămurit, să primescă sfaturile tuturor și să se presinte înaintea țerei legale imputernicit de suflarea opiniunii publice.

Șapoi, actualul ministru avea norocul, că venea mai târziu, după ce se experimentaseră amândouă căile arătate mai sus. Miniștrii conservatori, ca *Ioan Strat, Christian Tell, Titu Maiorescu*, au încercat calea d'întâiu, adică s'au prezentat cu o reformă pregătită în *cabinet*. Dintre liberali numai *reșosatul Conta* n'a urmat calea a doua, de aceea *sórta proiectului său* a fost așa de nefericită.

Atât d-nii *G. Chițu și P. S. Aurelian*, în reformele parțiale, precum și d-nul *V. A. Urechidă* în reforma totală a învățământului, singuri dintre miniștrii liberali, au pus cestiunile în discuțiunea publică, au consultat consiliul general, au publicat reformele în *Monitorul oficial* înainte de a le presinta Corpurilor Legiuitoare, au întrebat formal pe corpul didactic, au participat chiar la întruniri publice și dacă nu s'au realizat toate proiectele, cauza este în mare parte *funcționarea prea subită a mecanismului constituțional!*... Mai ales d-nii *Chițu și Aurelian* mergând pe calea a doua a *liberalismului adevărat* au avut fericirea a realiza, prin proiecte parțiale, câte-va reforme în învățămînt, precum legea concursurilor din 1879 și legea gradațiunei.

Ceva mai mult. Instituțiunile noastre cer, ca toate reformele să plece de jos în sus. D-nul *Sturdza*, totă lumea scie, a preferit, de și *liberal*, a urma o *cale conservatoare*, a lucra în *cabinetul său*, a întreba de formă pe câți-va *subalterni*, și a se presenta cu reforma gata înaintea țerei. Țera legală, mai înțeleptă de cât s'ar crede, l-a *constrîns* a se presenta în desbaterea publică, a veni cu proiectul său înaintea consiliului general. Ceea ce s'a întâmplat reformatorului aci, totă lumea scie, și desbaterile de anul trecut ale consiliului general se pot consulta cu folos în această privință. Iată începutul acelei asprimi cu care d-sa tratăză o instituțiune legiuită, cum este consiliul general.

Bine a făcut țera legală, că a trimes proiectul de reformă în desbaterea corpului didactic? Totă lumea va răspunde afirmativ. Aduc aci părerea lui mare învățat al Franciei, d-nul *Fules Simon*, care, fiind ministrul a instrucțiunei la 1872, în circulara sa de la 27 Septembrie, dicea aceste cuvinte:

Aș voi, dacă s'ar putea, ca fie-care reformă în învățămînt, să fie cerută de către aceia cari 'șt-au petrecut viața cugetând și practicând învățămîntul, ca reforma să iasă din experiența comună a tuturor, iar nu să fie impusă prin o singură voință.

Iată cum se procedeză în Franția, și în cele-alte state civilisate. Actualul d-n Ministru singur a început să lucreze, singur a lucrat, și de aceea, din nenorocire, singur a rămas.

Prin urmare, se nu se mai plângă de sórta, care așteptă pe această țără, căci cauza căderii reformei este modul său de a proceda.

Din cele arătate se vede, că calea urmată nefiind conformă cu instituțiunile țerei și cu așteptările corpului didactic, ideia reformei s'a compromis până la vremuri mai bune.

III

Cum înțelege d-nul ministru Sturdza întărirea sentimentului legalității în școlile noastre.

Voiu începe a dovedi cum însuși d-l ministru, prin *actele sale oficiale* și-a scădut *prestigiul și autoritatea*, ajungând acolo, că aji nu va putea săvîrși reforma, pe care toți o dorim, rămăind isolat. D-sa pornind póte cu bune intențiuni la început, nu a căutat să scie de unde trebuie să începă și unde trebuie să se opréscă. Aci stă greutatea pozițiunii și primejdia lucrului. Am intima convingere că, dacă ar fi avut de la început nisce colaboratori destoinici, nisce *amici buni*, cari se ție la prestigiul și autoritatea morală a șefului, de sigur, că aji am fi în altă parte cu reforma învățămintului.

Că d-nul Sturdza a venit în capul departamentului instrucțiunei înconjurat de aureola omului distins și muncitor o dovedesce și următorul fapt, ce nu se póte contesta: de la 2 Februarie 1885, de când a fost numit ministru, până la 24 Ianuarie 1886, când a prezentat reforma, adică, aprópe un an, d-sa a guvernat nesupărat de nimeni, nici chiar de corpul didactic, de și discursurile d-sale din acest acest timp ne îngrozise pe toți, prin nedreptatea acuzărilor.

Nu se póte aduce nici un *act formal* pentru acest timp, din care să se póta dovedi *ura ce au profesorii*, cum place unora a crede în potriua ministrului. Eú unul, împreună cu mulți profesori, am stat de o parte, am așteptat să-mi fac convincția, căci am fost, precum sunt și acum, unul dintre cei mai entusiaști doritori ai reformei învățămintului. Și cum putem face alt-fel, când vedem că d-l ministru își ia ca devisă: *introducerea legalității în școlă?*

Din punct de vedere general, *întărirea sentimentului legalității* în țera noastră, unde se petrec atâtea și atâtea..., trebuie să fie lucrarea de tótă ziua a orî-căruí om cinstit.

Am spicuit prin *Monitorul oficial*, am scotocit diferite *dispozițiuni, decisiuni ministeriale, regulamentele cele noui*, și n'am trecut cu vederea nici *chiar circularele*, pentru că tînem să urmăresc pas cu pas mersul **introducerei sentimentului legalității în școlă!**

Iată rezultatul cercetărei mele quasi-istorică.

Deschidénd *Monitorul oficial* No. 42, din 26 Maiú 1885, într'o decisiune ministerială, citesc aceste *frumose* cuvinte:

Având în vedere, că egalitatea înaintea legii trebuie înrădăcinată în școlă și ori-ce tratare excepțională dăruimă acest principiu al vieții cetățenilor în stat;

Că formarea de caractere zdravne și morale se zădărnicesce prin facere de concesiuni, sau prin predominare de influență, fie aceea de ori-ce natură;

decide:

Nici un examen al elevilor sau elevelor preparate în particular nu se poate face de cât în epocile fixate de lege și regulamente.

Profesorul care a pregătit pe cine-va în particular se nu potă examina.

Cât de morală și de chibzuită a fost această măsură! Motivarea fiind nu se mai poate mai nemerită, toți cu mulțumire s'aun supus, mai ales că cu acest chip se stârpeau ore-cari abuzuri.

Fatalitate însă, căci nu trecură nici șapte zile și autorul considerantelor de mai sus, ministrul, permise de astă-dată, nu prin decisiune oficială publicată în *Monitor*, ci printr'un ordin individual, tiptil cum am dice, ca, examenele particulare să se facă la domiciliul a două școle particulare, destul de cunoscute în Bucuresci, iar nu în școlile publice. Ceva mai mult: s'aun instituit două comisiuni, cu putere de a examina și d'a elibera certificate oficiale!!.

Acum se deschidem legea instrucțiunei!

Art. 96 dice că: *Testimoniile de învățaturile gimnaziale nu se pot da de cât de autoritățile instrucțiunei publice, adică, precum glăsuiesce art. 113 din lege, de profesorul ordinar al clasei, de conferința profesorilor clasei, ori de directorul școlii.* Dintr'o trăsătură de condeiu se jertfese numai două articole din lege, negreșint pentru a nu se dărâma principiul egalității cetățenilor în stat, pentru a se forma caractere zdravene și morale, în fine pentru a nu se face concesiuni prin predominare de influențe de ori-ce natură!...

Iată puterea sentimentului legalității.

În *Monitorul oficial* No. 83, din 16 Iulie 1885, este o circulară mititică numai de cinci rînduri, cu No. 8,689 din 13 Iulie, adresată tuturor revisorilor școlari din țeră, prin care li se face cunoscut de către d-nul ministru că *conferințele învățătorilor nu se vor ține*, pe formidabilul motiv că s'a deschis o anchetă asupra învățămîntului primar rural!

Ei bine, această circulară ministerială înlătură pe față trei articole din legea instrucțiunei, anume art. 349, 350 și 351, cari prescriu convocarea conferințelor învățătorilor sătesci!

Sentimentul legalității e zdrobit de puterea anchetei!...

Nuamă vorbesc de *Regulamentul inspecțiunilor școlare*, publicat în *Monitorul oficial* din 13 Iulie 1885, prin care se înlătură iarăși legea și se crează *inspectori generali și inspectori școlari*, căci se va dice, că corpul didactic nu voesce controlul, ceea ce nu este exact.

Să mergem înainte!

În *Monitorul oficial*, No. 86, din 19 Iulie 1885, este o decisiune ministerială, în care se dice, că registrele de înscriere ale școlilor primare ubane și secundare se fie deschise cu 10 zile înainte de

începerea cursurilor. Pentru școlile primare urbane *revisorii* sunt *auto-rizați* însă se înscrie și după începerea cursurilor, iar pentru școlile secundare numai ministerul și *rezervă dreptul* de a da ordine de înscriere și după 1 Septembrie. Acastă hotărâre se întemeiază pe *principiul regularității* începerii cursurilor! Atunci întreb: ce fel de regularitate strictă se mai urmărește, când și revisorul și ministerul și rezervă prerogativa de a ordona înscrieri? Dar... să lăsăm logica la o parte!

Să vedem însă, ce dice legea? Art. 50, modificat prin legea de la 3 Iulie 1865, spune că cursurile încep la 15 August, la școlile primare urbane, iar după art. 47 și 54 din lege *numai directorul* va înscrie pe copiii în vîrsta legiuîtă. Pentru gimnasiile și licee, și pentru toate școlile secundare, art. 134 și 124 hotărâsc în mod imperativ ca înscrierea școlarilor să fie de la 1—15 Septembrie.

Interesul prezentei regularității a începerii cursurilor a **jerfit mai mult de patru articole** din lege, negreșit pe altarul întăririi sentimentului de legalitate în școlă! Să întrebe cine-va pe părinții, pe directorii școlilor, pe revizori, să asculte vactele tuturor, dacă voesce să înțeleagă, ce însemnă mult cântata regularitate a începerii cursurilor. Părintele se duce la epoca legală să și înscrie copilul, directorul îl trimite la revizor, revizorul îi dă adresa ministerului, ministerul îl întorțe înapoi la director și așa, de colo până colo, e o forfotelă, care strică așa demult acea solemnitate liniștită, ce ar trebui să predomine la începerea cursurilor.

În *Monitorul oficial*, No. 112, din 22 August 1885, s'a publicat un *regulament* pentru înscrierea în clasa I-ii secundară a elevilor și elevelor, cari vin din clasele primare publice, se *instiue un examen sumar* constând dintr'o *frasă ușoră* de analizat, o *problemă tot ușoră* de deslegat și o probă de *lectură cu voce tare*. Școlarul care n'a dobândit la câteși trele obiectele esamenului nota șase în parte pentru fie-care obiect de examen, se va *trimite* înapoi la școlile primare, după ce i se va *anula* certificatul liberat conform legei.

În raportul către consiliul de miniștrii d-nul ministru, între alte motive, aduce și pe următorul destul de caracteristic :

Socotesc, că ar fi și rațional, și drept, și folositor a lua această măsură care să oprească intrarea în învățămîntul secundar a copiilor cu cunoștințe insuficiente.

Legea instrucțiunii la art. 121 se rostesc așa: **școlarii cari vor avea atestate de la școlile publice se vor înscri, fără alt esamen.**

Mie, cel puțin, mi se pare că nu este nici rațional, nici drept, nici folositor a se **suprima art. 121 din lege**, pentru a se lua o măsură de oprire a tinerimei care vrea să propășescă pe calea culturală. E uimitor, ca într'o țară ca a noastră, unde 80 la sută dintre locuitorii, nu știu, nici scrie, nici citi, nici socoti, să vie cine-va, fie chiar un ministru, să mai pună și *obstacole* acelora cari vor să mîergă înainte. Sunt cu totul alte mijloace de îndreptarea învățămîntului primar urban, dacă se crede că dă rezultate rele. Prin urmare e ceva nedrept, ca statul pe de o parte să **proclame principiul constitu-**

țional al învățămîntului obligator, să l' dea fiilor săi, iar pe de alta, printr'un regulament, să anuleze acel învățămînt surpându-i prestigiul și autoritatea, de care trebuie să se bucure.

Am enumerat până aci numai *patru dispozițiuni noui* din era legalității, cari pe nesimțite *suprimă nouă articole*, din legea instrucțiunii!

Iată progresul crescînd al sentimentului de legalitate în școlă!

E interesant din toate punctele de privire a continua această cestiune, pentru ca să ne dăm socotelă, în care parte **osealăză autoritatea și prestigiul reformatorului instrucțiunii.**

IV.

Tot legalitatea în școlile românești, cum o înțeleg d-nul ministru Sturdza.

Să continuăm mai departe cu studiul ce am întreprins *de a observa de aproape mersul tot crescînd al legalității în școlă!* Eu tot sper, ca până în fine d-nul ministru, cu cavalerismul său, se va convinge, din această recapitulare a trecutului, că acei din jurul său l'au împins pe o cale, la capătul căreia se citesc în litere mari aceste cuvinte: *scăderea autorității și prestigiului reformatorului*, iar ecoul din depărtare se aude îngânând încetșor cuvintele bisericești: *ale tale dintru ale tale!*...

Se apropia 1 Septembrie 1885. Totă lumea, mai ales corpul didactic, se aștepta să vedă pe d-nul ministru convocînd *consiliul general al instrucțiunii*, ca să stea la vorbă cu dînsul, și printr'ensul cu corpul didactic, să 'și spună vederile, să discute diferitele îmbunătățiri, ce 'și propune a aduce învățămîntului. De astă dată, nici prin decizie ministerială, nici prin vr'o circulară, nici chiar printr'un regulament, ci numai printr'o **maestosă tăcere oficială** se desființeză o instituțiune legală, se **suprimă** art. 8, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 și 30 din legea instrucțiunii publice! Să se observe bine, că art. 25 **ține**: *consiliul general se va aduna o-dată pe an în Bucuresci de la 1—25 Septembrie*, prin urmare dispozițiunea legii este *imperativă* iar nu *facultativă*. Fiind interpelat, atît în Cameră cît și în Senat, asupra acestei grave *suspendări* a legii d-nul ministru a răspuns că și *alți miniștri, bunioră reșosatul Tell, au făcut așa și că la urma urmelor n'avea ce să dea de lucru consiliului general!* Argumentul cu faptele miniștrilor d'inaintea d-sale, cade în fața propriei sale declarațiuni că: *cât va fi ministru, nu va tolera cu nici un chip să se mai calce legea, că va chema pe toți la îndeplinirea strictă a legii!* Argumentul cel-l-alt, că n'avea ce să dea de lucru consiliului general, e cu desevîrsire slab, cînd ne gîndim că peste câte-va luni d-sa a *prezintat un proiect de reformă a învățămîntului* în Adunarea Deputaților.

Sentimentul legalității în școlă înăbușit de puterea tăcerii oficiale

costă pe biata lege a instrucțiunei **suprimarea a două-spre-dece articole!...** Dintre toți miniștrii, cari s'au prefirat pe la departamentul instrucțiunei de la 1864 încôce, d-nul ministru Sturdza n'a găsit alt **prototip** de cât pe răposatul Tell, care a jucat un rol ôre-care în politică, dar căruia în ale instrucțiunei i s'a dat numele de *prigonitor al școlilor!*

În *Monitorul oficial*, No. 118 din 29 August 1885, se promulgă *regulamentul pentru examenul elevilor pregătiți în particular*, regulament care pe d'a întregul *înlătură* multe articole din lege și crează școlilor private o *situație excepțională*. Mă mărginesc a indica numai articolele de lege, ce s'au desființat rezervându-mi dreptul de a răspunde acelora, cari ar crede alt-fel. Art. 409, 412, 139, 122, 96 și 113 **s'au suprimat**. Ar trebui cine-va să și aducă aminte de *nedreptățile revoltătoare* ce se întâmplă la aceste esamene, de acea *anomalie clasică*, după care un biet profesor e chemat să examineze *într'o zi* aproape câte 150 școlari la o materie de studiu, de călcarea în picioare a celor mai elementare principii de pedagogie școlară, când e vorba de a se examina tinerimea, de acea gróznică forfotelă și agitațiune, în care sunt aruncați părinții și copiii, fără nici un folos real. Unii părinți cu durerea în suflet, speriați de atâtea vexațiuni, ce întâmpină cu *examenele particulare*, au început să și ducă copiii în străinătate! Nu există o sesiune de examene de acest fel, care să nu fie însoțită de *nouă dispozițiuni, de reveniri peste reveniri, de ordine pe față sau telegrame secrete*, în cât vechiul regulament din 29 August 1885 se pierde într'un dedal de forme și iarăși de forme!

Dar *regulamentul pentru promoțiunea școlarilor din școlile statului*, primare urbane și secundare! Cu acest *regulament*, publicat în *Monitorul oficial* No. 105 din 13 August 1885, nu se suprimă numai câte-va articole, ci se *reștornă capitole întregi* din legea instrucțiunei! Dar nemuritorole *reveniri și explicațiuni*, publicate în *Monitorul oficial*, cari tot *reveniri* sunt, de natură a încurca și pe cel mai deștept director!

Dar *interminabilele calcule cu coeficienții* ca și când ar fi vorba de a se *drămni capacitatea și inteligența* copiilor! Opiniunea publică trebuie să scie, că d-nii directori ai școlilor din regatul României au la îndemână un *fel de table de logaritmi*, cu cari se ajută să măsoare *silința și inteligența școlarilor!*

Că cu aceste regulamente și dispozițiuni noi s'a înlăturat legea cu toptanul, acesta o măturîșesce d-nul ministru în circulara No. 14.190 din 30 Octombrie 1885, publicată în *Monitorul oficial* No. 170 din 2 Noiembrie 1885, când dîce: **trecerea de la vechia stare de lucruri la cea nouă s'a făcut cu ôre-care esitare, care trebuie să încetese acum, că tranșiția s'a făcut!!!.** Care va să dîcă *esitare* a fost înainte de trecerea Rubiconului?!... Pricina însă este că tranșiția s'a făcut... și de aceia *respectul legii*, cu esitare cu tot, a trebuit să cedeze pasul!...

În *Monitorul oficial* No. 176 din 30 Octombrie 1885, găsim pe pagîna întâiu un *avertisment public* îndreptat contra profesorului *Ión*

Vrâncenu, de la gimnaziul Alexandru-cel-Bun din Iași, prin care, după ce 'l acuză de *sustragere de acte oficiale din cancelaria școlii, că 'și falsifică iscălitura sa proprie (!)*, că *este în școlă un agitator de acuzări nedrepte contra directorului și că a răsvrătit pe școlari*, îl pedepsește cu un *avertisment!* Ce *ține legea în această privință. Copiez art. 397 din lege: avertismentul se va da de superiorul imediat prin scrisoare secretă. De ce s'a publicat avertismentul în Monitorul oficial?* Nimeni nu știe. Cum! un profesor care sustrage acte publice, care 'și falsifică iscălitura, care se agită contra directorului, care a răsvrătit școlarii, un profesor care 'și-a compromis demnitatea și prestigiul său în acest mod, este pedepsit numai cu avertismentul! Apoi din două una: ori profesorul Vrâncenu este vinovat și atunci *trebuie dat în judecată seriosă*, ori nu este vinovat de ceia ce i se impută, cum cred și eu, și atunci *rău a făcut ministrul care acuzându-l de gaba a voit să-l compromită și să 'i distrugă prestigiul de profesor.*

Cestiunea profesorului Vrâncenu ne aduce fără voe la o altă abateră de la lege și mai primejdiosă. În cazul despre care mă voiu ocupa acum, nu e vorba numai de suprimarea art. 397 din lege, ci de înlăturarea pe furiș a întregului capitol privitor la judecata profesorilor. De când există legea de la 1864 nu i s'a dat o interpretare mai sicută, ca aceea despre care voiesc a vorbi. După art. 396 profesorul, care 'și calcă datoriile ce 'i sunt impuse prin lege, sau care 'și-ar compromite demnitatea caracterului, se va da în judecata unei comisiuni, care după art. 398 se compune din cinci membrii, aleși prin sorți. Până aci așa a procedat și actualul ministru. Ce se întâmplă?

Atât comisiunea care a judecat pe trei profesori de la Seminarul din Buzău în 1886, cât și comisiunea care a judecat alți profesori din Iași, tot în 1886, ambele aceste comisiuni, s'a despărțit în *majoritate și minoritate*, cum natural se întâmplă în asemenea ocaziuni. Ce a făcut d-nul ministru? Pentru unii din acușați, pe motive personale, a primit *opinia majorității*, iar pentru alții, tot pe motive personale, s'a raliat la *opinia minorității!*

Cu alte cuvinte a întors judecata pe dos: unul condamnat la cutare pedepsă, a fost lovit cu pedepsa minorității, altul scăpat de pildă de majoritate a fost pedepsit după părerea minorității. Principiul dar al judecății este vițiat, de ore-ce chiar bunul simț ne spune că *opinia majorității* este sentința juriului, sentința legală și aplicabilă. Nu s'a mai pomenit ca cine-va fiind chemat a aplica *sentința de judecată a semenilor* să esecutive *părerea minorității* și să înlătore judecata majorității. Ei bine! ce nu s'a mai făcut într'alt colț de lume, s'a îndeplinit în gloriosul regat al României! Consecințele funeste ale acestui *joc cu două măsură* le pricepe ori și cine, de aceea sentimentul legalității stă așa de înghemuit într'un colț și de gróză nu mai ține nimic! Prin urmare, să mai înscrim la activul întemeierii sentimentului de legalitate în școlă și *înlăturarea art. 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402 și 403 din legea instrucțiunii publice.*

Nu am isprăvit cu aceste *constatări*, dar sum silit, din pricina spa-

țiuu, se mă opresc aci. N'ar ajunge, mărturi esc sincer, un volum întreg, pentru a se scri istoria administrațiunei învățămîntului în acești din urmă trei ani. E așa de însemnată și caracteristică!

Dovețile ce am adus cu *acte oficiale* pun, așa cred, într'o lumină strălucitoare, ceea ce s'a făcut și ceea ce se cugetă a se face.

În *Monitorul oficial* No. 86 din 19 Iulie 1885, d-l ministru motivează **abaterile de la lege** pe cuvîntul că d-sa **interpretéază legea (!?) în sensul răspîndirii binelui în societate!!..** Dar în cazul în care ne aflăm nu e vorba de **interpretare**, ci de **înlăturarea pe față a legii**, ceea ce nu e tot una. Dar **răspândiroa binelui în societate** prin suspendarea legilor, aceea e lată de tot!.. *Un năzdrăvan*, mâne p'omâne, ar putea face multe, pe socotéla răspîndirii binelui în societate!!..

Iată unde am ajuns cu legalitatea, ordinea și moralitatea în școlele noastre.

V

Bilanțul legalității. Noui abuzuri. Starea școlilor judecată de d-nul Haret.

Stimații mei cititori, în urma articolelor al III-lea și al IV-lea, aș putut să aprecieze, din studiul actelor oficiale, unde am ajuns cu acea falnică și măreță deviză: *introducerea și întemeierea sentimentului legalității în școlele românești*, deviză pusă înainte, ca tablele lui Moise, din care să isvorască totă măsurile și toate îmbunătățirile în învățămînt.

Să încheiăm bilanțul ca omenii de omenie! Introducerea și întemeierea sentimentului legalității în școala română **costă suspendarea și desființarea a nu mai puțin de patru-zeci și trei articole din legea instrucțiunei publice**, promulgată în 25 Noembrie 1864, de Marele domn al României contimporane, Vodă-Cuza. Să se observe bine, că aceste 43 articole datéază din epoca cea mai mănósă a administrațiunei actuale, de la 2 Februarie 1885, data venirii d-lui Sturdza la ministerul instrucțiunei, până la 24 Ianuarie 1886, ziua prezentării noului proiect de reformă generală a instrucțiunei. Suprimate mai sunt și alte articole, cari se légă direct sau indirect cu ce cele arătate, în cât dacă s'ar face o socotéla de... mai aménuntă, atunci p'ote că s'ar îndoi numărul.

Mai înainte de a părăsi această neîntreruptă comparațiune a *Monitorului oficial cu legea instrucțiunei*, nu pot să nu amintesc circulara No. 12,014 din 22 Septembrie, publicată în *Monitorul oficial*, No. 139 din 26 Septembrie 1885. D-nul ministru spune tuturor directorilor și directorélor de la școlele primare și secundare, *că s'a observat, că pe lângă școlii mai tot-d'a-una se aglomeréază diferiți vințători ambulânți cu covrigi, zaharicale și fructe, cari întrețin pe copii*

într'un neastempăr continuu și de aceea 'i invită să oprască pe asemenea negustori de a mai vinde asemenea lucruri vătămătoare, căci se deprind copiii de mici cu risipa!?... Nu pot iarăși să nu mărturisesc, că această circulară nu **desființează** nici un articol din legea instrucțiunii, căci se raportă la un cas cu totul *special*, neprevăzut de legea de la 1864!

Ca profesor la liceul Sf. Sava am fost numit, anul acesta, la 1 Septembrie, în comisiunea de bursieri. Am început în comisiune verificarea actelor, ca să ne încredințăm, dacă concurenții au vârsta legiuită. Art. 168 din lege hotărăște vârsta, iar aliniatul acestui articol spune în mod imperativ că: *cei ce vor fi în etate mai înaintată nu vor fi primiți a concura*. În *Monitorul oficial*, din 23 Iulie 1887, se copriind *instrucțiunile ministeriale*, după cari au să se facă examenele acestea, în conformitate cu legea. Verificând actele negreșit că, conform legei, comisiunea a respins pe cei cu o vîrstă mai înaintată. S'au respins *trei orfanți* de la Panteleimon, vr'o *două, trei fiți de țărani*, și alți câți-va *copii săraci*, a cărora îmbrăcăminte îți făcea milă, pentru diferențe de vîrstă, mai mari sau mai mici, căci *dura lex, sed lex!* La urmă ni se presintă *două școlari* cu vîrstă mai mare de cât cea legiuită avînd **dispensă** (!!) de la minister! Părintele elevului Mincu avea dispensa cu No. 11,368 din 28 August 1887, iar cel-alt părinte Atanasiu se presintă cu dispensa 11,628 din 1 Septembrie. Majoritatea comisiunei a respins dispensele ca contrare legei și instrucțiunilor ministeriale, prin proces-verbal motivat. Comisiunea cerea d-lui ministru ca: orî se retragă dispensele date contra art. 168 din lege, orî se *dispenseze pe toți*, ca ast-fel nedreptatea să fie mai puțin strigătoare la cer! D-nul ministru, prin ordinul No. 11,894 din 4 Septembrie răspunde că: **ordinul fiind emanat de la minister căruia îi aparține a aplica legea cum înțelege (!!), urmază să fie executat așa cum este dat !!**. Ne mai putînd lucra în ast-fel de condițiuni mi-am dat demisiunea. Ce am dis, între altele, în demisiunea mea din acea comisiune, în care nu mai puteam lucra?

Iată: **am întima convingere**, că dispensele de etate, orî de unde ar veni, aruncă asupra acestor concursuri, cari trebuie să fie în totul curate și legale, pata hatîralui, așa de ruinaătoare prestigiului școlii.

Pentru această frașă din demisiune d-nul ministru 'mă-a adresat următorul apostil: *alăturata demisiune fiind redigiată în termenii necuviincioși se va restitui celui care a scris-o neregistrată și fără adresă (!)*. Vădînd cine-va asemenea purtare a ministerului ar crede, că ne aflăm în Hotentoția! Cum! pe un profesor, care voesce să *respecte legea*, care se ține strict de îndatoririle séle, **care a luat în serios sentimentul legalității**, de care se face atîta paradă, d-nul ministru, în loc de laudă, îl insultă, îl declară de *necuviincios!* Atunci! ce nume să se dea acelora, cari sfășie legea de sus până jos, acelora cari pedepsesc pe alții în numele unei legi, pe care n'o respectă, acelora cari *una vorbesc și alta făptuesc?*...

Mai denunț înoă un fapt, care s'a petrecut în această tristă împre-

jurare. Părintele elevului Atanasiu neavând dispensa bine redactată de la minister, căci da naștere la îndoeli, *la ora 9 dimineața a plecat la minister de la liceul sf. Sava și peste un cés, la 10 ore dimineața, s'a întors cu ordinul prefăcut și îndreptat!!!* Câtă influență avea acel d-n Atanasiu pe la ministerul instrcțiunei! Intr'un cés hatîrul s'a consumat!... Și când mă gândesc, că cei orfanî, cei săracî, nu pot găsi și ei sprijin, atunci grozav de negru mi se arată înainte viitorul acestei țeri!... Fapte de acestea le face d-nul Haret, fostul bursier al liceului Sf. Sava, Spiru Haret... care acum... nu și mai aduce aminte de școlarii săracî!...

La venirea sa în capul instrcțiunei publice d-nul ministru a manifestat ardetorea dorință de a reforma radical învățămîntul. Pentru acesta se cereau studii adâncite, era trebuință a se cunoște și experiența altor state. D-sa a recurs la *escursiunile pedagogice* trîmițînd, pe timpul căldurei celei mari din Iulie și August, pe câți-va intimî din cercul d-sale.

Și guvernul frances a trîmis escursionîști, dar zău! se pot compara ai noștrîi cu cei francesî. Franția a trîmis tot ce avea mai distins și mai cu prestigiu dintre bărbații, cari s'au ocupat ani întregî cu organizarea școlilor, pe cînd la noi s'au dus în *escursiuni pedagogice de cîte o lună sau două*, câți-va admiratori ai d-lui ministru. Mă rog, pôte fi comparațiune, ori cît de bine-voitori am fi cu ai noștri, între un *Michel Bréal* și *Scurci*, între un *Hippeau* și *Mândrênu* între un *Dumesnil* și *Bogdan*, între un *Buisson* și *Meisner*! Dar sê fim dreptî, bine-rău am vîdut rapôrtele d-lor Bogdan și Mândrênu, însă pînă acum nu ne-am învrednicit a citi prețioasele studii ale d-lui Meisner și de tot profundele observațiuni ale d-lui Scurci! Aș mai fost în escursiuni pedagogice și d-nii *Haret* și *Laurian*, dar, după cum îmi spunea cine-va, unul s'a oprit drept la *Aix-les-Bains* și cel d'al douilea și-a vîdut de sănătate la *Reichenhall*! De sigur că aceste *escursiuni pedagogice* au costat mai mult de vr'o 20,000 lei, cari bani mai bine s'ar fi întrebuințat la înființare de *școle rurale*. Nu tăgăduesc bunele intențiuni ce a avut d-nul ministru, dar ce sê-i faci!... trebuia să se gîndescă, că escursiunile pedagogice nu sunt *apanagiul* amicilor d-sale, ci se cădea a face dintr'ensele un mijloc mai mult pentru a mîna reforma mai departe.

Dar va întreba cine-va: pentru ce d-nul ministru a trîmis în escursiuni pedagogice pe cei mai sus arătați, cînd avem în corpul didactic alți profesori și mai distinși, și mai cu prestigiu, ba chiar mai competenți în ale învățămîntului? Diarul *Națiunea* de la 3 Octombrie 1887, citéză un fapt, care luminéză bine criteriul după care judecă d-nul ministru pe profesori. Era vorba de a se numi un director la o școlă din București. Cine-va propune d-lui Sturdza sê numescă director pe profesorul cutare, care n'are alt pîcat, de cît că a subscris odată un act public contra d-lui ministru. Nicî una, nicî alta, d. Sturdza rîspunde: *pe d-nul cutare nu îl numesc director, căci îl am scris cu cernela cea mai neagră!...* Despre un alt profesor, cînd era vorba aî încredința o sarcină onorifică, tot d. Sturdza a dis: *pe acela l'am șters din catastif!* Dacă, precum țice d. X în *Voința Națională* de la 29 Sep-

tembre, d. ministru Sturdza n'are nici o ură asupra corpului didactic, dacă nu voescă să 'și răsune asupra nimănui, atunci cum se esplică *scăpările de conștiință*, de cari am vorbit?... Este întristător ca țera să aște, că la ministerul instrucțiunei ar exista o *condică neagră*, ținută de însuși d-nul ministru și o altă *condică albă*, cu litere de aur! Care va să dăcă în țera românească profesorii se împart în: unii **puși la index**, ca pe vremea inchișițiunei, și alții **în catastiful sfânt**, adică unii blestemați și alții blagosloviți! Cât de departe am ajuns!

Din studiile al III-lea, al IV-lea și al V-lea, întemeiate pe *acte oficiale*, am constatat:

- O completă lipsă de consecință logică în măsurile luate;
- că s'a instituit comisiuni extra-legale pentru esamenele particulare;
- că s'a modificat legea în privința înscrierei, atât la școlile primare cât și la cele secundare;
- că s'a înființat un nou examen afără din lege, la intrarea în învățămîntul secundar;
- că în anul 1885 nu s'a convocat consiliul general al instrucțiunei, după cum cere legea;
- că s'a promulgat un regulament de inspecțiunii, alături cu situația creată de lege;
- că s'a introdus examenele particulare, cu comisiuni constituite afără din lege;
- că ași se liberăză *certificate oficiale* de alte autorități de cât cele legale;
- că promoțiunea scolarilor statului se face pe alte baze de cât ale lezei;
- că s'a dat unui profesor un avertisment *public*, când legea dăce să fie *secret*;
- că nu s'a respectat *principiul majorității* la aplicarea pedepselor pronunțate de comisiunile legale;
- că s'a acordat *dispense de vîrstă* la concurenții pentru burse și acesta în potriva lezei;
- că prin circulari sau decisiuni ministeriale s'a suspendat multe articole din lege;
- că regulamentele, în loc să esplice și să desvolte principiile lezei, au desființat însăși legea;
- că decisiunile într'un fel și revenirile într'alt fel au distrus ordinea, armonia și regularitatea;
- că miclele instituțiuni școlare, precum: conferințele clasei și consiliul școlar, au fost delăturate de la administrația învățămîntului;
- că în sfîrșit, s'a desființat ori s'a suspendat patru-deci și trei articole din legea instrucțiunei publice!!!...

Tóte acestea s'a făcut pentru a se întemeia în școla română sentimentul legalității care din nenorocire a dispărut de la Divanurile *ad-hoc*!

Eū unul, mă îngrozesc a *caraterisa* această modernă sistemă d'a administra învățămîntul public. Cu mare respect cedez cuvîntul devotatului colaborator al d-lui ministru, d-lui Haret, care în *Raportul general asupra învățămîntului*, tipărit în 1884, la Bucuresci, dăce:

Legea de la 1864 nu i se p $\acute{o}$ te contesta meritul de a fi for $\acute{t}$ e liberală și de a fi căutat să reunescă într'un sistem de învățăm $\acute{i}$ nt începuturile de multe ori, fără legătură, ce erau pe atunci. Dacă s'ar fi aplicat în mod riguros, după ce i s'ar fi dat cortegiul necesar de regulamente, de plane de studiu, de programe, de locale, și toate cele-alte, de sigur că rezultatele ei ar fi fost multămitore, și cu ore-cari modificări ar fi putut servi încă multă vreme.

Mult rău a făcut instrucțiunii multiplicitatea de dispozițiuni contradictorii. Toate legile organice sunt considerate ca neatacabile; ori-ce abatere de la d $\acute{e}$ nsele se consideră ca ceva grav. Numai legea fundamentală a școlilor este p $\acute{o}$ te singura lege ale cărei dispozițiuni să fi rămas literă m $\acute{o}$ rtă. Ce d $\acute{i}$ c? tot s'au întrecut, pare-se a o dărâma bucată cu bucată, prin toate chipurile posibile.

Pentru a fi drept, în aceste împrejurări dureroase, Ministerul de instrucțiune publică nu a lucrat tot-d'a-una în sensul cel mai nemerit. Pus în fața unei legi ale cărei defecte, ori-cine le recunoște, în loc de a corege o dispozițiune nepotrivită prin o lege în regulă, a luat calea for $\acute{t}$ e expeditivă, însă periculoasă, ca o sabie cu două tăișuri, de a modifica legea prin articole de regulament, sau chiar prin simple ordine. Cu modul acesta de multe ori acelaș lucru se vede regulamentat în două sau trei feluri, spre marea bucurie a acelora, cari au avut trebuință a și modifica purtarea după trebuințele momentului. Ce a rezultat de aci, ar putea să o spună numai acei pe cari s $\acute{o}$ rta i-a chemat să conducă ad $\acute{i}$ destinele instrucțiunii, într'un cerc cât de restrâns.

Las pe cititori să judece singuri, dacă măsurile culese de mine din *Monitorul oficial* și pe cari le-am pus față în față cu legea nu se oglindesc de minune în amara critică ce o face d-nul Haret administrațiunilor de la Divanurile ad-hoc pînă la d-nul Sturdza!

Cine mai mult ca d-sa putea să convingă pe d-nul ministru Sturdza, că a sosit era nouă, era adevărată a respectului legalității? Cine? Dar... de ce să mai întrebăm?!...

Când mă gândesc, că trecură și acești trei ani, fără a se face nimic pentru întemeierea sentimentului legalității în școlile noastre, că reformatorul și-a dăruat autoritatea și prestigiul, pe cari s'ar fi putut sprijini în timpuri de restricte, că luptele sterile nu încetază, ba din contră d-nul ministru le-a înăspriț grozav, că reforma învățăm $\acute{i}$ ntului, pe care am dorit-o și o doresc, este compromisă, pînă la vremea mai bune, o adâncă întristare, o nespusă jale, mă coprinde de s $\acute{o}$ rta patriei noastre!

VI

Consecința măsurilor luate de d-nul ministru Sturdza. Revenirile. Sistema de administrațiune a învățăm $\acute{i}$ ntului public.

Până aci am văduț cum d-nul ministru Sturdza a respectat programul său de a introduce sentimentul legalității în școlile române.

În studiul de față ¹⁾ 'mă propun a examina întru cât neobositul ministru al școlilor a fost consecinte, față cu măsurile ce a luat însuși și de cari s'a făcut atâta șgomot. Căci le ȃiua judecăței, fie ea în acestă lume, fie în cea viitoare, activul nostru reformator ar putea ȃice și încă cu multă dreptate :

Legea de la 1864 nu mai corespundea trebuințelor învățămîntului național pe timpul ministerului meu, ea era confusă, plină de contradicți, și chiar absurdă în unele puncte, de aceea atât prin decisiuni, dispozițiuni nouă și circulare, cât și prin regulamente, parte am contravenit aceleă legi învechite, parte am complectat-o în scopul de a îndrepta relele grămădite în școlă, și de a forma atât din corpul didactic cât și din tinerimea școlară omenii nuncitorii, onești, cu caractere zdravene. Acele măsuri salutare le-am întrupat apoi într'un proiect de reformă a învățămîntului, pe care dacă țera l'ar fi primit, de sigur că în scurt timp imbielsugate rōde ar fi rēsărit pe ogorul nedestelinat al învățămîntului public.

În cea ce privesce reforma învățămîntului nu putem judeca după acum pe autorul ei, căci ea nu s'a realizat și prin urmare nu se cunosc rezultatele ce avea să dea. Putem însă judeca definitiv pe reformator în micile și numeroșele reforme parțiale ce a întreprins, ca să surpe bucată cu bucată din actuala lege a instrucțiunei, ori ca s'o completeze, cum 'i place a ȃice, ori de câte ori i se pune înainte textul pozitiv al legii. Sub acest raport numai am a face **presupuneri** mai mult sau mai puțin probabile, ci mă găsesc în fața unor **fapte îndeplinite**, pe cari le voi culege iarăși din *actele oficiale*.

Nu mai incăpe nici o îndoială, că atunci, când d-nul ministru Sturdza a declarat legea de la 1864 *neaplicabilă*, când și-a luat asupra și grēua sarcină de a o înlocui treptat prin fel de fel de măsuri, d'-sa a avut mai dinainte gata **sistema** sa studiată, pe care în mod **definitiv** s'o întrebunțeze în locul vechei sisteme stricată de vremuri, părăsită prin nepăsare, ruinată prin abuzuri. Căci una din a două: ori măsurile emanate de la minister ca fapte îndeplinite sau definitive, de și contrare legii, sunt foarte nemerite, foarte logice, și foarte bune în rezultatele ce au dat, **în care cas autorul acestor fericite inovatiuni e dator a se ține strict de dēnsele**, avēnd în vedere scopul nobil ce urmărește; ori în cele din urmă vedēndu-se înșelat în credințele sēle, în aspirațiunile sēle reformătoare, recunoscēnd însuși că, ceea ce a regulamentat și a poruncit cu atâta energie este o lucrare zadarnică și stērpă, care a pricinuit învățămîntului numai o ne mai pomenită confusiune, ȃicēnd că e omenesc lucru a **greși** omul, să vină **pe față**, în vilēgul lumii, să mărturisescă neputința, se revōce măsurile greșite, se îndrepteze părțile încurcate, în fine **să se închine legii**.

În sfirșit ce să ne mai ascundem după degete! D-nul ministru

¹⁾ Acest studiu n'a apērut în ȃiarul **Lupta**, din cauza prea multei îngrămădiri de material ce coprinde.

Sturdza a avut vr'o sistemă? a respectat-o d-sa cel puțin? iată ce rămâne de constatat cu actele oficiale la îndemână.

În *Monitorul oficial* No. 61 din 18 Iunie 1885 sunt publicate actele judecății institutorului C. Georgescu din Tergoviște. Am arătat într'un studiu de mai sus, că d-nul ministru a *inaugurat* cel d'întăiu noua sistemă, ca la dictarea pedepselor date de comisiunile de judecată, **să aplice**, după voia sa personală, contra spiritului legii și al judecăților de asemenea natură, când *opinia majorității*, când *opinia minorității*!!? În cazul ce ne preocupă respectat'a d-nul ministru noua sa sistemă? Să vedem. Pe institutorul Georgescu juriul de la liceul Matei-Basarab în *majoritate* l'a *achitat*, iar *minoritatea* a fost de părere a i se aplica *censura*, adică se perđă léfa pe o lună. Credeți că d-nul ministru a fost consecinte cu sistema sa cel puțin? Nici de cum! Acum avem a face cu o *nouă sistemă specială* la noua sistemă de mai sus!... D-nul ministru n'a aplicat nici părerea majorității, singura legală, nici părerea minorității, după procedura urmată de d-sa, ci **anulând judecata juriului** a judecat d-sa, cu de la sine putere, pe institutorul Georgescu și l'a *condamnat la o nouă pedepsă*: **permutarea**, care nici **nu există între pedepsele** prevădute de art. 396 din legea instrucțiunei!... Mai întreb încă o dată: pe ce cap de lege s'a rezezat d-nul ministru, când *n'a aplicat pedepsa juriului și a inventat* de la d-sa un nou **codice** de pedepse? De ce la noua sa sistemă d-nul ministru a mai alipit o altă nouă sistemă inventată *ad-hoc*?

Trebue să observ că *permutarea-pedepsă* aplicată institutorului în cestiune a fost o **destituire deghisată**, căci d-nul Georgescu neputându-și părăsi casa și familia a preferit să își dea demisiunea!...

Acum, în urma celor dișe, póte cine-va în bună conștiință să 'și dea socotéla de modul cum aplică legea d-nul ministru? Bine, rău, d-sa adoptase o nouă sistemă, pe care la urma urmelor a părăsit-o spre a nu mai avea nici o sistemă!

Trec la un alt fapt.

Tótă lumea scie cât șgomot, câte protestări, ce enormă forfotelă a provocat regulamentul examenului școlarilor pregătiți în particular, publicat în *Monitorul oficial*, No. 118 din 29 August 1885. Acest regulament e o adevărată creațiune a d-lui ministru, căci așa ceva nu se găsește nici în legea instrucțiunei de la noi, dar nici chiar la alte state mai bérține și mai hârsite în organizarea învățămintului. De sigur, că d-nul ministru înainte de a edicta acéstă originală operă a studiat cestiunea pe tóte laturile și când 'i-a dat o soluțiune, numai încape îndoială s'a presintat cu ceva cugetat, respicat pe tóte fețele, cu ceva întreg și **sistematic**, în fine cu o lucrare definitivă, care să se impuie prin serioșitatea măsurilor. Așa să fie!..

După art. 3 al aceluși regulament se cerea ca elevii la 10 Decembrie să depună examen de *materia primei jumătăți la fie-care obiect de studiu*. Pentru un om familiarisat cu *predarea materiilor de studiu* era ceva căștigat, că în primul semestru nu se face nicăeri jumătatea materiei.

De aceea printr'o *simplă decisiune ministerială* publicată în *Mo-*

nitorul oficial, No. 147 din 4 Octombrie 1885, revine asupra art. 3, trecut prin *consiliul miniștrilor*, în sensul că elevii vor fi examinați numai asupra *unei treimi* din materia fie-cărui obiect de studiu.

În art. 5 al regulamentului pentru examenele particulare se dice că: *nimeni nu va fi admis a depune examen, fie la 10 Decembre, fie la 15 Maiu, mai mult de cât pentru materiile unei singure clase de odată*. Prudența unei asemenea măsurii, mai ales din punctul de vedere pedagogic și al serioșității studiilor, este mai pre sus de orice contestare. Părinții vedând o asemenea dispozițiune regulamentară, sciind că *principiul egalității înaintea legii e puternic înrădăcinat în școlă, că orî-ce tratare excepțională dărimă formarea caracterelor zdrăvene*, au preparat pe copiii lor ca să dea examen numai *pentru o singură clasă*. În *Monitorul oficial* No. 190 din 28 Noembrie. 1885, **adică cu 12 zile înainte de 10 Decembre 1885**, data începerii examenelor, printr'o *decisiune ministerială revine* asupra art. 5 votat de *consiliul miniștrilor* și îl **modifică** așa: **Pentru această singură dată se vor primi elevi și eleve preparați afară din școlile publice a da examen de mai multe clase de odată**. Cine s'a putut folosi de această dispozițiune nouă, publicată oficial numai cu 12 zile înainte de data hotărîită a examenului? Numai câți-va **intimi** inițiați în secretele deilor, *carî au știut de mai nainte ce are de gând să facă d-nul ministru*, căci lumea cea-laltă nu cunoscea de cât art. 5 publicat la 29 August. Ce fel de influențe și de ce natură au fost, carî au predominat la dărămarea egalității cetățenilor în stat, când noi scim, după cum dice d-nul ministru, că **unul din țelurile principale ale educațiunii** este de a *în rădăcina puternic în inimile școlărilor simțimîntul legalității și al datoriei?*...

Între alte motive spre a sprijini și această revenire d-nul ministru aduce și pe următorul foarte **ponderos** că: *prin acest regulament s'a introdus mai multă ordine în școlă și se garantează o examinare mai minușiosă a tinerilor preparați în particular*. Nu voiți putea pricepe nici-odată cum se garantează o examinare mai **minușiosă**, atunci când d-nul ministru permite a se da examene de *mai multe clase de odată!*...

Dar nu e numai atîta!...

Art. 41 din regulamentul examenelor particulare sună așa:

Nici un candidat nu se va promova, dacă nu va îndeplini următoarele condițiuni:

ca la examenul din Decembre nici o medie să nu fie mai mică de 5.

ca la examenul din Maiu nici o medie să nu fie mai mică de 6.

Maî la vale iată ce se dice:

Art. 44. Dacă media generală este minimum 6 se promovează, dacă nu, rămâne repetent.

Acum se presupunem, căci e foarte natural să se întemple așa, că un ore-care elev are tocmai nota 5 la Decembre și 6 la Maiu, cu alte cuvinte *întrunesc* condițiile art. 41 citat mai sus, totuși *rămâne repetent*, fiind-că *nu întrunesc media generală* minimum 6, cerută de

art. 44, **căci 6 + 5 face 11, iar nu 12!?** Eū cred, că avēnd cine-va chiar imaginația unui arab nu va putea închipui ceva mai **absurd** ca socotēla de mai sus!.. Și când te gāndesci că lucruri de acestea, anomalii de acestea, se fac pentru a se aduce **ordinea** în școlā și a se răspāndi **binele** în societate, o milā grozavā trebuie sē te apuce de sōrta învățămintului.

Cā am dreptate în cele ce susțin rog pe orī-cine sē citescā *Monitorul oficial* No. 235 din 28 Ianuarie 1886, unde se vede că art. 41 din regulament **s'a modificat**, cu alte cuvinte **se revine** și asupra acestei absurdități menită a ilustra anele învățămintului și a descoperi bine de tot *momentul psihologic!*...

Incā un fapt din a regulamentulū citire!...

Art. 37 glāsuesce: *daca la lucrarea în scris sau la extemporale pentru vre-un obiect un candidat obține nota 1, 2 sau 3, el perde dreptul de a mai fi examinat mai departe și se amână pentru altă sesiune.* Cu alte cuvinte, dacă un elev din împrejurări, cari se pot întempla, are la examenul din Decembre o notā mai micā de 4 **la un obiect de studiu**, se amână pentru altā sesiune, adică pe un an, prin urmare **rēmāne repetent anticipat**, fără sē i se mai permitā, a se presinta și la esamenul din Iunie! In gloriosul regat al Romāniei, dacă se aplica art. 37 așa cum a eșit din închipuirea autorului, era sē avem pe acest pāmint, așa de răbdător cu ōmenii, o nouā clasā de viețuitoare numită *repetenți cu anticipație!* In *Monitorul oficial*, No. 235 din 28 Ianuarie 1886, autorul regulamentului **revine** și modificā posnașul art. 37, în sensul că nota 3 la înscris nu împedicā admiterea la examenul oral! Așa tot mai merge!...

Renunț de a mai analiza regulamentul pentru examenul școlarilor particulari pentru că aș lungi acest studiu prea mult în paguba altor *bunătăți*, pe cari doresc a le cerceta mai la vale. Cum a vēdut orī și cine verbul **a reveni** a căpētat o mare însemnătate și se conjugā fōrte des sub actuala administrațiune a învățămintului public! Cestiune de *sistemā* și nimic mai mult!...

Sosim acum la *regulamentul pentru înscrierea în clasa I secundară* a tuturor elevilor absolvenți ai claselor primare, publicat în *Monitorul oficial* No. 112 din 22 August 1885. Dintru întâiu observ că acest regulament s'a adus la cunoștința publicā numai cu **nonē dīle** înainte de 1 Septembrie, data **aplicārei** lui! Așa e *sistema*, n'ai ce face!.....

Prin acest regulament se institue un *examen de admitere* constând dintr'o probā **ușorā** din aritmeticā, dintr'o frasă **ușorā** de analizat la gramaticā și dintr'o lectură cu **voce tare!** Care va sē dīcă acest examen **sumar** este fōrte **ușurel**, căci nu sē cer lucruri **grele** de la copii! Serios este a se pretinde atunci, că cu un ast-fel de examen ușurel se pōte **constata** progresele ce a făcut și face învățămintul primar ūrban? Dar sē nu ne mai certām pe cuvinte!...

Sē vedem cum a aplicat d-nul ministru acest regulament, cu alte cuvinte întru cât s'a ținut d-sa **strict** de *sistema* d-sale. Seriositatea

unei măsurii noi, ca cea de care vorbim, depinde în mare parte de modul cum autorul ei scie s'o **respecte**.

Aliniatul art. 2 din regulament dăce lămurit: **Școlarul se va refuza, dacă va avea o notă mai mică de cât 6 la vre-una din aceste probe**, adică la aritmetică, gramatică și citire. Mai pe românesce aliniatul de mai sus prevede că, dacă un școlar are **nota 6 la fie-care probă în parte** este admis, dacă nu, este respins.

Anul acesta, la liceul Matei-Basarab s'a procedat **cu totul în potrivă**, de ôre-ce d-l G. Dem. Teodorescu, directorul liceului, pentru motive pe cari n'am nici de cum intenția a le critica, a primit în clasa I liceală în urma examenului de admitere pe acei elevi, cari au **nota medie șese și nici una din notele parțiale mai mică de patru**. Astfel că un elev examinat la liceul Matei-Basarab la gramatică, aritmetică și citire, dacă a obținut notele respective: 4, 4 și 10 a **fost admis** având nota medie 6, **în contra** dispozițiunei coprinsă la aliniatul art. 2 din regulament.

Din contră un alt elev, examinat la o altă școală secundară, obținând la aceleași obiecte notele: 5, 10 și 10 a **fost respins**, din cauză că una din notele parțiale a fost inferioară lui 6, **conform** aliniatului art. 2 din regulament, de și nota medie trece peste 8! De ce d-nul ministru, așa de **strașnic** în alte împrejurări, n'a **anulat** examenul de admitere de la liceul Matei-Basarab și n'a **constrins** pe d-nul director a se conforma cu regulamentul? Pentru cel a acel liceu o **tratare excepțională**, un hatir, a lăsat să se facă? Pentru ce dacă *procederea* directorului de la liceul Matei Basarab, a găsit'o mai bună, mai **rațională**, n'a generalisat'o prin o *revenire onorabilă și pe față* la cele-alte școle secundare?!... Pentru ce, pe când în *unele școle* voesce a aduce *ordinea și respectul regulamentelor sale*, d-nul ministru Sturdza **autorisă** la alte școle *desordinea, călcarea în picioare* a măsurilor luate, și anomalii grosolane?

Că d-nul ministru nu se pôte prefăce, că n'a cunoscut asemenea ilegalități, stă dovadă faptul că, unii părinți ai copiilor examinați la gimnaziul Lazăr, și respinși din cauză că n'au avut nota 6 la fie-care obiect în parte, conform regulamentului, informați de **concesiunea** de la Matei-Basarab, știind că se respectă egalitatea cetățentilor în stat, au solicitat cu drept cuvînt, ca să se acorde și fiilor lor această **ministerială favoare**. Ei bine! dreptul d-nul ministru, prin **ordinul No. 14,373, toemai din 1 Octombrie**, adică, cum se dăce, a treia și după Scriptură, poruncesce directorului gimnasiului Lazăr **ca să înscrie pe fii petiționarilor, pe motiv că trebuie să se aplice decizia ministerului, care s'a luat cu privire la elevi de la liceul Matei-Basarab!...**

Din răspuțeri întreb acum pe d-nul ministru, care de trei ani acuză cu vreme saũ fără vreme pe corpul didact că a călcat legea, că a ridicat desordinea în sistemă, și altele, cum! când la publicat *oficial*, înainte de 1 Septembrie, prin *Monitor*, că s'a **revenit** și asupra aliniatului de la art. 2 al regulamentului? Este drept, moral, ca din firimiturile **favorei** de la liceul Matei-Basarab să se îndestuleze **numai**

părinții și elevii gimnasiului Lazăr, iar **alții mulți** de la cele alte școle se fie alungați de la banchetul culturii naționale cu lăcrămile pe ochi și cu desnădejdea în suflet?!.. Ast-fel înțelege d-nul ministru Sturdza **a înrădăcina în inima tinerimei române cultul legalității?!..** Cine deprinde încă din școlă tinerimea cu *minciuna oficială*, cu lipsa de respect către muncă, către onestitate și către toate deprinderile nobile?!. Ah!... căci n'am glas să fac să răsună puternic cele patru colțuri ale României la auzirea unor asemenea fapte!... Destul, destul cu *școla vorbelor frumoase*, care a făcut atâta rău acestei sferme țări, care ne duce la nimicirea caracterelor, la prăpastie!...

Să mai analizăm încă o nouă dispozițiune din sistema de administrare a învățămîntului sub d-l ministru Sturdza.

Prin vestita *circulară a metrilor cubici*, No. 9,564 din 23 Iulie 1887, către toate școlile primare urbane și secundare, se hotărăsca modul de înscriere al școlărilor, nu după știință ca în regulamentul ce studiarăm mai sus, ci după **capacitatea saletor de clase**, în conformitate cu prescripțiunile igienei. Nu am de dis nimic contra celor coprinse în acea faimosă circulară, din potrivă primesc ca bune de o cam dată, cele susținute cu atâta tărie. De cât găsesc, că d-l ministru **rău a făcut**, că nu 'și-a dat bine socotélă de adevărata stare a lucrurilor, că **nu s'a adresat mai întâiu acolo unde trebuia, la primarii comunelor urbane și la consiliile comunale**, pentru ca să i se procure localul, mobilierul, servitori, încălditul și tot ce privesce întreținerea în bună stare a școlilor primare și secundare. D-sa însă a preferit, ca prin directorii și directoarele școlilor primare și secundare **să lovescă în părinți** și cea ce e și mai trist, în **bieții copii!** Părinții, și după constituțiune și după legea instrucțiunii, *sunt datorți* a aduce copii la școlă, unde să capete învățatură obligătoare. Directorii îi întempiună de la ușa școlii cu circulara ministerială, prin care se opresce înscrierea filioțlor pe curiosul motiv că numai este loc! De aci, cea grozava agitație și perturbație, acele proteste numeroase și nesfârșite, acel conflict iscat între părinți și actualul d-n ministru. Cât p'aci esplicațiunile verbale și scrise erau să trecă în domeniul faptelor regretabile! Numai d-nul revisor din Bucuresci Ion Nenițescu ar putea da lămuriri interesante despre **stratagema** întrebuintată ca să **scape** de miile de părinți, cari 'l asediaseră în școlă primară din strada Clementei!

Directorii școlilor primare și secundare și-au făcut în mod conștiințios datoria. D-nul ministru, dice în circulara sa, pentru a *ușura sarcina* directorilor în cea ce privesce înscrierea școlărilor ordonă a se observa cu strictetă cele șese dispozițiuni pe cari le-a luat în interesul școlilor. Prin această circulară se ordonă directorilor **a nu admite în fie-care clasă de cât 60 elevi având fie-care elev 40 c. m. lungime de bancă, 3,50 metrii cubici de aer și 0,9 metri pătrați de suprafață.**

In nici un cas, chiar daca sala și băncile ar putea conține un număr mai mare de elevi, dice circulara, nu se vor admite mai mult de 60 elevi; acesta pentru ca în urma retragerilor de peste an numărul școlărilor să ajungă la cel legal de 50.

Dacă numărul celor înscriși, dice circulara, este așa de mare în cât nu se pot satisface toate cererile, se va da preferință fiilor de părinți români, născuți sau naturalizați și dacă și numărul acestora este prea mare se vor lua în ordinea datei înscrierilor.

La urmă de tot circulara sfârșese ast-fel: după terminarea operațiunii înscrierilor, d-nii directori și directoare, vor adresa în termen de 10 zile, un tabel după tabelul aci anexat, în cinci exemplare, arătând rezultatul comparativ al cererilor de înscriere presintate și al celor satisfăcute, **pentru fie-care clasă în parte.**

Școala . . . . . din . . . . .

Tabel de numărul cererilor de înscriere și de acela al admi-terilor la începutul anului școlar 18...—18...

CLASELE ȘCÓLEI																					
Clasa I																					
Clasa II																					
Clasa III																					
Clasa IV																					
Clasa V																					
Clasa VI																					
Clasa VII																					

Am reprodus acest tabel, pentru că mai la vale mă voi ajuta cu el a descoperi momentul psihologic! La gimnasia și școlile primare acest tabel are numai **patru** rubrici, *pentru câte patru clase.*

Directorii și directoarele au măsurat **capacitatea fie-cărei clase în parte**, și în conformitate cu condițiunile de mai sus au **fixat** numărul disponibil de elevi, cari se vor primi în fie-care școală, mai repet *în fie-care clasă.* Aplicându-se aceste dispozițiuni copii cu grămada au fost respinși, iar părinții vedând că li se nesocotesc drepturile ce au în statul român protesteză și furtuna era gata să isbucnescă.

Ce trebuia să facă d-nul ministru în fața nemulțămirilor generale? Ori să-și **retragă** circulara cu pricină, ori să o **mențină** neatinsă, *etiam contra omnes!* D-sa însă n'a făcut nici una nici alta, ci, și cu această ocaziune, a inventat o **noună sistemă**, menită și acesta a ilustra anele învățământului public.

Pentru a liniști opiniunea publică, pe drept alarmată, ministerul începu a da ordine speciale, individuale, se depărtă de la măsura generală făcând o adevărată **pomană oficială**, comise indulgențe pe sub mână, având totuși aerul că nu **revine** asupra decisiunilor luate. Las cititorilor să judece cine au fost aceia, cari s'au îndestulat din bunătatea ordinelor tiptil, ce au emanat de la ministerul instrucțiunii!

După cât știu, aici în București, numai d-nul profesor *Dimitrie*

Mirescu, directorul gimnasiului Lazăr, luând în serios atât conținutul circularii de la 23 Iulie 1883, cât și explicațiunile verbale ce i se dedese însuși d-nul ministru, pe care l-a consultat în ziua de 31 August, a voit să lucreze conștiincios și a pățit-o, precum i-se și cuvenia, căci prea a voit să se distingă prin strășnicie! În adevăr peste câte-va zile, după terminarea înscrierilor, d-sa se pomenește cu un *vraf de ordine*, toate contra dispozițiilor categorice luate de minister în circulara de la 23 Iulie 1887. Ceea ce este și mai grav, chiar acea preferință, ce se acordă *fiilor de părinți români* din circulară, se **desființează** prin ordinul No. 12,082 din 4 Septembrie, după care se poruncește directorului de la gimnasiul Lazăr a înscri o duzină de fii ai poporului ales. D-nul profesor Mirescu vedând că *una* i-se ordonă prin circulară oficială și *alta* i-se impune a face prin ordine laturalnice și secrete, ne mai voind a îndeplini un rol ridicul și dede demisiunea, pe *frumosul* motiv că: **nu posedă calități sufletesci proprii spre a aduce la îndeplinire ordinele ministeriale!**... Fapta d-lui Mirescu e demnă și dovedește că acest integru profesor merită în de ajuns stima ori-cărui om de bine.

În fața încurcăturilor provocate de aplicarea circularii de la 23 Iulie, d-nul Ministru căuta un mijloc de a se împăca cu opinia publică, de a se explica **pe față**. Pe cine credeți că a aruncat *vina*? Pe profesori? Nu. Pe cine?... Pe directorii școlilor, cari n'au **priceput** dispozițiunile luate!? Atunci, dacă nici directorii d-lui ministru n'au priceput, cum se face că d-sa a dat în mod individual și special ordine secrete, ca în cazul de mai sus de la gimnasiul Lazăr, de a se înscrie elevi, contra dispozițiunilor circularii? Că directorii de școle n'au priceput circulara din 23 Iulie, se poate; dar ca însuși ministrul se nu pricépa ceea ce a făcut, o! acesta e grozav!..

Să deslegăm enigma! Circulara de la 23 Iulie este *iscalită* de d-nul inspector școlar *V. Paladi*, profesor de la Iași și locuitor de director al ministerului instrucțiunii în lipsa d-lui Haret, dus în concediu. Circulara de la 2 Septembrie publicată în *Monitorul oficial* No. 121 din 3 Septembrie, în care se aruncă *vina* pe directori este *iscalită* de d-nul Haret. D-nul Paladi a luat cestiunea dintr'un punct de vedere, d-nul Haret dintr'altul și fiind că d-nul Haret a voit să **menajeze** pe înlocuitorul d-săle s'a năpustit asupra directorilor.

Cu toate acestea, țice circulara din 2 Septembrie, *sunt informat că mulți dintre d-nii directori neluând în seamă nici circulara destul de expresă din 23 Iulie, nici pe cea și mai lămurită din 19 August, continuă a refusa de a admite în școlă pe copiii repetenți sau promovați, adică pe aceia cari erau deja înscriși din anii trecuți*. Rog pe orî și cine se mai consulte încă o-dată estrasele ce am făcut mai sus din circulară de la 23 Iulie, să citescă chiar circulara în întregul său, căci se află în archiva școlilor, și cred că se va convinge că într'nsa nu e vorba de școlari promovați ori repetenți, ci de **capacitatea saletor de clase**, după care are să se înscrie școlarii *pentru fie-care clasă în parte*. Că în circulara de la 23 Iulie nu a fost vorba **numai de elevii clasei întâiu secundare ori primare**,

după cum susține d-nul ministru la 2 Septembrie, o dovedesce cu prisos **tabelul** ce am reprodus mai sus, pe care sunt puse la rînd **tôte clasele** fie-cărei școle. Iată momentul psihologic!?

Dar se dice în circulara de la 2 Septembrie, ca d-nii directori *n'au ținut în seamă nici circulara și mai lămurită* din 19 August 1887. În *Monitorul oficial* din 21 August este publicată circulara No. 10574 din 19 August 1887, prin care d-nul Ministru *dă lămuriri d-lor directori de la școlele primare urbane asupra modului de înscriere în matricole*, în conformitate cu regulamentul de promoțiune al școlilor primare urbane. Ce are a face *ținerea matricolelor* cu faimósa circulară a *metrilor cubici!* Am dovedit dar că directorii școlilor primare și secundare *aú priceput* circulara de la 23 Iulie și că *vina* aruncată pe dênșii a fost o *șubredă scândură de scăpare*, pe care a căutat să se sprijine d-nul ministru, când a voit să cerce o împăcare cu opiniunea publică pe drept alarmată.

Tot prin circulara de la 2 Septembrie s'aú mai ieftenit condițiunile de capacitate ale saelor de clase scădëndu-se la 2,75 metri cubici de aer, 0,7 metri pătrați de suprafață și 30 centimetri lungime de bancă. Am vëdut iarăși mai sus, că aceste condițiuni nu se mai aplică la *tôte clasele*, ci numai la clasa I, a fie-cărei școle. Am mai vëdut, că prin ordine speciale, d-nul ministru a impus directorilor a înscri în clase și peste numărul de 60, cât hotărîse la început.

Prin urmare, ce-a mai rămas din faimósa circulară de la 23 Iulie? Ori-cine va răspunde: *un mare nimic!!*.. Dar afară de acest mare nimic circulara a cauzat în societatea noastră o agitație zadarnică, o forfotelă și o străgănire nepomenită, și mai pre sus de tôte o încurcătura fără sémên însoțită de **reveniri peste reveniri!!!**

De almintrelea cestiunea acésta a localurilor de școlă era fôrte simplă. N'avea de cât, d-l ministru, cum am dis și mai sus, să se înțelegă cu primarii și consiliile comunale, cu ministrul de interne și ar fi putut duce acésta cestiune chiar înaintea corpurilor legiuitoare, că-roră expunëndu-le *situația nesuferită*, în care ne aflăm, le-ar fi cerut părerea. Nisce intențiuni bune, duse pe o cale greșită, iată ce aú ajuns!...

Aș pntea întinde peste măsură acest studiu asupra **sistemei** ori **nesistemei**, ce răsare din mai tôte dispozițiunile noui luate de d-nul ministru Sturdza. *Sapienti sat*, dice latinul și eú cu părere de rău mă opresc aci!

Dacă mai tôte regulamentele și măsurile, pe cari le-am examinat în acest studiu și cari sunt *lucrarea personală și originală* a d-lui ministru, ar fi eșit dintr'o perfectă cunoșcere a stărei de fapt a lucrurilor, dacă ele ar fi fost matur și îndelung studiate și cugetate, dacă la elaborarea lor s'ar fi făcut apel la luminele ómenilor competenți în afacerile învățămîntului, dacă d-l ministru nu s'ar fi închis, împreună cu d-l Haret, în **cabinetul** sêu, de unde a **dictat** mai tôte aceste măsuri, de sigur că ele nu s'ar fi presintat cu acel caracter grav de pripire, ce reiese așa de bine din revenirile peste reveniri ce întempinăm mai la fie-care pas. Pare că o mână fatală s'a vîrit

în administrațiunea învățămîntului și a împins pe d-nul ministru Sturdza să dărâme adî, ceea ce a dîdit ieri și să clădască acum, ceea ce va dărâma mai târziu! Munca lui Sisif și nimic mai mult!...

Fiind interpelat în Camera deputaților de către reșoșatul *Verussi*, d-nul ministru a răsuns în ședința de la 14 Ianuarie 1886 cu aceste cuvinte:

Eü voiesc să fiü riguros și sever. Inainte de tôte e vorba de a repune în școlă ordinea și de a face să renască în ea disciplina.

Ce frumoșe vorbe! *Faptele*, pe cari le-am analizat mai sus, dovedesc, mi se pare, contrariul.

În ședința Senatului de la 10 Ianuarie 1886 răspondënd d-lui senator *George Mârzescu* d-nul ministru Sturdza se exprimă așa:

Nu më sflse a dice că eü și d-l Haret am luat asupra-ne greua sarcină de a îndrepta o stare deplorabilă a instrucțiunei publice.

Întru cât s'a îndreptat starea deplorabilă a instrucțiunei publice, sub actuala administrațiune a școlilor, acésta e o cestiune în deajuns lămurită prin studiul de față. De pe acum më închin verdictului opiniunei publice, pe care 'l preväd, dar pe care nu më grăbesc a 'l rosti.

PARTEA II.

RESPUNS LA DISCURSUL DE ÎNCHIDEREA SESIUNEI

CONSILIULUI GENERAL AL INSTRUCȚIUNEI

PRONUNȚAT LA 25 SEPTEMBRE, 1887,

DE

D-NUL MINISTRU D. A. STURDZA.

VII.

Când mă gândesc să încep combaterea aserțiunilor neîntemeiate rostite de d-nul ministru la închiderea sesiunii de anul acesta a consiliului general, un fel de mâhnire sufletescă mă coprinde, căci nu mi-am închipuit nici odată, că pornirea pôte să împingă pe cine-va până la a arunca învinuirii, ce se resboiesc cu realitatea faptelor petrecute.

Mi vine să cred, că un geniū rău urmăresce pe d-nul ministru! D-sa voia cu ori-ce preț să găsească rele lucrările consiliului general, de aceea a exagerat, ca să nu ȃic alt ceva, *informațiunile* ce a primit, căci d-sa *personal* n'a asistat la desbateri.

E nedemn, din partea informatorilor, de a servi într'un mod așa de rău și neleal pe d-nul ministru. Fiind-că am fost în amândouă comisuniile alese pentru a elabora programele, fiind-că am urmărit pas cu pas peripețiile luptelor din consiliū, am la îndemână mai tóte *actele oficiale*, cunosc tot ce s'a lucrat, de aceea cred, că voiū putea stabili faptele petrecute mai cu competență, de cât cum au făcut acuatorii consiliului general.

Dintru întâiū observ, că tonul discursului d-lui ministru e cu de-săvîrșire nepotrivit, căci d-sa n'avea nainte *nisce slugi, cari nu făcuseră ceea ce le poruncise*, ci se găsia în fața unui corp constituit

în stat, în fața unei instituțiuni școlare, care după art. 8 din lege, *exercită o parte din administrațiunea centrală a instrucțiunei.*

D-sa, care ține așa de tare să fie respectat de alții, e dator a respecta instituțiile statului.

Speram, Țice d-nul ministru, că anul acesta va fi mai mănos, mă ales că era vorba de lucrări curat tehnice și că luasem hotărîrea de a ruga pe Prea sfîntitul Episcop al Buzăului, să mă înlocuiască la presidiu, pentru a ridica din capul locului ori-ce pretext s'ar fi putut pune înainte despre o pretinsă presiune ministerială.

Eu cred, că ministrul instrucțiunei, care, după art. 22 din lege, este președintele de drept al consiliului general, poate să asiste la desbateri, să ia cuvîntul, să-și spună părerea, să lumineze discuțiunea, fără ca printr'acésta să facă *presiune ministerială*, dar dacă d-nul ministru crede alt-fel, cu atîta mai rău! Consiliul general nu s'a înființat pre a fi un *teren de presiune ministerială*, ci este un *sfat înalt de profesori*, unde ministrul vine *ca să ajute*, cu luminele sale, corpul didactic, unde unii pe alții, ministrul și profesorii, se povățuesc.

Doream, Țice d-nul ministru, să lucrați în linisce, ca nisce adevărați învățați și pedagogi, neturburați de alte gânduri și cugetări!

De ce această bănuială, care mai mult este o insultă? A nu transforma consiliul general într'un *biurou de înregistrare* a tuturor propunerilor ministeriale, a nu renunța la dreptul cel mai sfînt, ce'l avem după art. 20 din lege, de a discuta și de a modifica *proiectele* ce ni-se prezintă de către consiliul permanent, este a lucra *turburați de alte gânduri și cugetări*? Dacă bănuiala aruncată asupra consiliului ar fi măcar demnă de presupus, atunci desființeze-se însăși instituțiunea!...

Maî departe....

Așteptam mă ales, adaogă d-nul ministru, ca din 39 membri ai consiliului general al instrucțiunei publice, măcar patru, o decime, să între în consiliu cu lucrări, cari să lumineze întréga discuțiune îndată și de la început și care să prepare rezultate îmbucurătoare pentru școlă.

Acastă acusare e nostimă de tot! D-nul ministru contesteză membrilor consiliului, tot ceea ce formeză capitalul lor intelectual, căpătat prin studii de ani în treburile instrucțiunei! Ce l'a autorizat pe d-sa să credă, că profesorii din consiliu n'au studiat nimic, nu cunosc nimic, n'au propus nimic; ba încă să presupună că măcar patru, ori dece, n'au adus în desbaterea și resolvarea diferitelor cestiuni *nicî o lumină de îndată și de la început!*.. Programele școlei normale de institutori și școlilor primare rurale, au fost lucrate de două comisiuni de câte șapte membrii, adică de *patru-spre-dece* membrii ai consiliului, cari *au modificat radical proiectele ministeriale*, prin urmare au venit cu studii pregătite d'inainte de cari s'au servit la luminarea discuțiunilor. Acusarea ce se face membrilor consiliului, ar fi fost la locul ei, numai în cazul nenorocit, când consiliul general de instrucțiune în două, trei zile, mai fără discuțiune, ar fi primit și înregistrat tot ce s'a presintat de către minister deliberărilor sale. Apoi bine, așa s'au petrecut lucrurile? E serioasă dar pretenția d-lui ministru?..

Dar... ia să întorcem foia, să deschidem legea instrucțiunei! Ce dice art. 29? Iată: *la începutul fie-cărei sesiuni, ministrul instrucțiunei va comunica consiliului general toate cestiunile relative la instrucțiune, cari vor fi fost mai d'inainte discutate și pregătite în consiliul permanent*. Economia acestui articol din lege este foarte înțeleptă, căci se cere ca toate cestiunile, de cari se va ocupa consiliul general, să fie discutate și pregătite de consiliul permanent, adică de consilierii intimi ai ministrului, pentru ca lucrările definitive ale consiliului general să fie luate în comună înțelegere, cu participarea tuturor.

Acum să împingem indiscrețiunea mai departe! Consilierii intimi ai d-lui ministru făcutu-și-a datoria? Pentru școla normală de institutori au presintat consiliului *schiza* făcută anul trecut, fără nici o desvoltare, fără nici un studiu de pregătire. Pentru școlile primare rurale au adus pe la 15 Septembrie, după stăruința consiliului, o programă *votată de consiliul general din 1877*, iarăși fără studii mai întinse asupra unei cestiuni așa de grea, ca școla țeranului nostru. Pentru cursurile de Duminecă încaileă ne-au pus numai întrebarea, iarăși fără a o însoți de un studiu mai aprofundat. Cine e vinovat dar, că la noi domnesce un așa grozav urât de a lucra cu râvnă pentru lucrul public?

E bine să mai facem un pas mai înainte cu cercetarea legei, mai ales că era legalității e în totă strălucirea! In capitolul *despre atribuțiunile consiliului permanent* la art. 21 se dice că: *consiliul (permanent) va face la finele fie-cărui an, o expunere generală de starea și trebuințele instrucțiunei publice, care se va supune ministrului spre a se comunica consiliului general*.

Nici anul trecut, nici anul acesta d-nul ministru Sturdza n'a făcut aplicarea acestui articol și n'a prezentat consiliului general expunerea generală de starea învățămîntului. Curios mod de a judeca are d-sa! Nu cere aplicarea legei din punct în punct de la toți, dar să grăbeșce să acuse, ca în cazul de față, tocmai pe aceia cari sunt mai puțin vinovați. Anul trecut, când am cerut respectarea articolului 21

din lege, ni s'a răspuns că **membrii consiliului general nu sunt competenți de a cere aplicarea legii!?**.... Așa dar, cei cari sunt competenți să aplice legea, n'o aplică, și cu toate acestea, tot de la densii plăcă toate încriminările și toate acele nemeritate imputări contra corpului didactic. Deci, aceia cari pretind, că în sinceritate urmăresc *resultate îmbucurătoare* pentru școlă, să facă bine înainte de a acusa să se împace cu dispozițiunea art. 29 și 21 din legea instrucțiunei.

Din nenorocire, spune discursul ministerial, nici în anul acesta nu ați fost în destul pătrunși de scopul care a dat naștere consiliului general. Chiar din întâia ședință de deschidere, unii dintre d-v (!!) ați uitat că *sunteți o adunare de bărbați tehnici cu o anumite chemare, de a produce o certă lucrare destinată a servi de dreptar școlilor. Vă aduceți aminte că ați cerut să vi se comunice mesagiul ministerial nedumirindu-vă încă, că nu sunteți membrii ai parlamentului, ci funcționari ai Statului, chemați pentru a săvârși anumite lucrări.*

Mai întâiu observ, că e cu totul neusitat și în contra bunului gust chiar, ca vre-o personalitate însemnată, la închiderea sesiunei unei adunări deliberative ori consultative, instituită prin lege, să discute cele ce țin unii sau alții dintre membrii acelei adunări, fără să se preocupe numai și numai de *voturile oficiale*, de *rezoluțiunile luate*, fără să aibă în vedere *lucrările definitive* eșite din debaterile urmate. Apoi, dacă d-nul ministru consideră consiliul general ca o adunare de bărbați tehnici cu chemarea de a produce o lucrare, care să servească ca dreptar școlilor, de ce fel de *cugetări* și *gânduri* a fost povățuit, când în discursul său nu s'a mărginit numai a critica *lucrările oficiale* ale consiliului general?

Acela care a cerut d-lui ministru de a citi consiliului general de instrucțiune *discursul de deschidere*, sau cum ție d-sa *mesagiul ministerial*, sunt eu. Iată cum s'a'u petrecut lucrurile în ședința de la 1 Septembrie. La 12 ore din zi, vine d-nul ministru Sturdza în sala ședințelor consiliului general și fără să ție nimic și ocupă locul de președinte, spune că a numit delegați ai săi pe d-nii C. Dumitrescu, V. Șeicariu și D. Aug. Laurian și învătă pe foștii secretari a citi apelul nominal. După ce se constată numărul regulamentar d-nul ministru învătă consiliul a începe lucrările. Eu m'am ridicat atunci și după ce am arătat, că în toate adunările oficiale, constituite prin legi se pronunță un *discurs de deschidere*, în care se anunță lucrările ce vor veni la ordinea zilei, am constatat că d-nul ministru n'a făcut acésta. Cel puțin, țiecém eu, de cuviință era bine să ni se citească discursul de deschidere, dacă nu pentru regulă. Atunci d-nul ministru ne-a spus că *nu suntem în parlament!* Deci, dacă nu suntem în

parlament, de ce d-nul ministru Sturdza, la 25 Septembrie, adică la sfârșitul legiuit al sesiunii consiliului general, a venit cu un *discurs de închidere*, pe care a doua zi l-a publicat în *Monitorul oficial*? Cum! la 1 Septembrie nu eram în parlament, când cuviința cerea să ne dăcă, ca ministru, câte-va cuvinte de bună-venire, iar la 25 Septembrie, când a fost vorba să ne ocărască, o! atunci ce strașnic parlament era! Acésta este purtare de un bun prieten al corpului didactic? In chipul acesta trebuia d-nul ministru să dea doveđi că ține la prestigiul și autoritatea sa personală?

Dar este ceva și mai grav! Anul trecut, de și d-nul ministru Sturdza lipsea, totuși a dat d-lui Ștef. C. Mihăilescu, locoțiitor de director al ministerului, să citescă un *discurs de deschiderea consiliului general*, pe care ori-cine îl pôte citi în fruntea *desbaterilor* consiliului general din 1886, pagina 1. De la d-nul *D. Cariagdi*, cel d'intéiú ministru sub care s'a întrunit prima sesiune a consiliului general la 1865, și până anul acesta, cei 25 miniștrii ai instrucțiunei, așa au cređut că este și cuviincios și bine a proceda, și niméruí, nici chiar d-lui Sturdza de acum un an, nu i'a trecut prin minte că a face un *discurs de deschiderea sesiunei*, însémná a declara consiliul general de parlament!

Atunci ce a făcut pe d-nul ministru să mai vorbescă la închidere de un *mic incident* petrecut la începutul sesiunei, expunédu-se a se contradice în mod așa de vedit? D-nul ministru, ca un om fórte tenace, ține cu ori-ce preț la unele idei, în cazul de față voia cu ori-ce preț să ne numescă *funcționari ai statului*! Dovadă că nu suntem funcționari în modul cum înțelege d-sa acest cuvint, este faptul existenței consiliului general, în care corpul didactic pe acelaș picior de egalitate cu ministrul participă la administrațiunea centrală, legiferéză în materie de programe, deosebit de drepturile speciale ce ni le acordă constituțiunea țerei. Pôte că în ziua când se va vota reforma învățămintului, cum o cere d-nul ministru, vom deveni funcționari, *instrumente* ale ministerului, *automati*, supuși la tot ce se va porunci de sus în erarchia administrativă.

Prin urmare noi am fost și suntem destul de bine *pătrunși de scopul ce-a dat nascere consiliului general*, căci am lucrat numai după convingția noastră, ne-am inspirat de adevăratele trebuințe ale învățămintului. Dacă ne-am fi prezentat în lucrările noastre ca *funcționari ai d-lui minisru*, dacă am fi ascultat tóte poruncile, iar nu *ca membrii ai unui corp al statului*, cu autoritate deosebită, atunci, de sigur, scopul ce a dat nascere consiliului general era compromis.

Iată la ce se reduc **patru** din capetele de acusațiune formulate de d-nul ministru contra consiliului general.

VIII

Cu tot procesul ce se face consiliului general, am ințima convingere, că acum existența lui e mai asigurată, tocmai prin violința a-

tacurilor adversarilor săi. Ca *instituțiune școlară*, acest consiliu are existența întărită, de óre-ce d. ministru, fără să 'și dea socoté'ă, în focul luptei, cu pripa ce a pus la formularea acuzărilor, 'l-a ridicat în opinia ómenilor de bine, cari doresc progrese reale în școlele nóstre.

Nu *cantitatea* acuzărilor aduse consiliului general preocupă lumea, ci *calitatea* acelor acuzări. În articolul trecut am dovedit că cele *patru capete de acuzări*, din punctul de vedere al calității, sunt cu mult mai jos de pozițiunea celui care le-a redactat.

Să mergem înainte!....

Cercetând însă programele, ȃice d-nul ministru Sturdza, ast-fel cum sunt prezentate, nu pot iarăși să nu observ că ele nu sunt acea lucrare care se cerea de la înțelepciunea și de la cunoștințele d-v. Nu era vorba numai de o enunțare scurtă, ci de o prelucrare analitică, metodică și completă a materiei școlare, pentru ca programele să devie călăuză învățătorilor.

Pentru că consiliul general nu a primit *tale quale* propunerile ministeriale, pentru că în actualul consiliu general se prenumără *câți-va bărbați independenți*, cari, óri-ce s'ar ȃice, au și ei competența lor, póte mai mare de cât a acelor de cari s'a servit d-nul ministru, urméză că lucrările săvırșite n'au acea autoritate isvorată din înțelepciunea și cunoștințele lor?... Mă mir fórté mult, cum d-nul ministru își închipesce, că numai d-sa póte da *brevete de înțelepciune și capacitate* și că aceia cari nu au brevetul d-sale sunt nepricepuți și incapabili. Papa de la Roma, cât se crede de infailibil și de mare, tot nu a ajuns până acolo cu pretențiile!..

Mai acuză d-nul ministru pe consiliul general că n'a făcut *programe analitice*! Acéstă acuzare venită de la d-nul ministru m'a surprins fórté mult. Actualul consiliu general, anul trecut, s'a pronunțat în acéstă cestiune. Reproduc aci art. 129 din contra-proiectul de reformă lucrat de consiliul general!

»Până cel mult două ani de la promulgarea legii actuale se vor întocmi **programe analitice**, pentru tóte obiectele specificate în articolele de mai sus, în compunerea cărora se va avea principalmente în vedere reducerea materiilor fie-cărui obiect la strictul necesar unei culturii generale, ce trebuie să formeze scopul unic al învățămintului secundar. Aceste programe vor trebui să fie urmărite textualmente de profesori în predarea cursurilor lor«!!

Daca acum, am căuta în tot proiectul de reformă al d-lui ministru o propunere de acest fel, nu o găsim nici de cum. Prin urmare, nu d-nul ministru este acela, care a ridicat acéstă cestiune de la început, ci corpul didactic a susținut-o mai întâiu prin *Memoriul din Iași* și apoi în consiliul general, unde acest amendament a trecut cu mare majoritate.

Comisiunea care a elaborat *programa de studii a școlii normale de institutori* s'a ținut de cuvânt și a făcut o programă cât se poate de analitică, după cum se va constata de către oricine va citi desbaterile consiliului. Pentru moment citez din *raportul* d-lui Aron Densușeni, unul dintre cei mai distinși bărbați în materie de învățămînt, cele ce urmează:

*Comisiunea a trebuit să aibă serioasă luare aminte la modul de redacțiune a programei. Este deja cunoscut reul nemărginit ce ne produc programele din cauza redactării lor defectuoase, în școlile noastre. Lucrul a ajuns deja o calamitate publică și unde? chiar în aceea ce constituie ființa intelectuală a omului și a statului, în învățămînt și educațiune! Comisiunea a ținut să se scutască de o asemenea imputare. Pentru aceea s'a silit a da programei mai mult o dezvoltare analitică și mai ales în materiile susceptibile de umflări și divagațiuni. Conform acestor vederi, consiliul voia să meargă pe această cale. Ce se întimplă însă? În ședința de la 18 Septembrie, pe când se discuta programa școlii normale și mulți susțineați programele analitice intervine în desbateri d-nul C. Dumitrescu, membru în consiliul permanent, delegatul d-lui ministru, să se observe bine această, cu următoarea declarațiune: **eū cred, că a se face programa analitică e imposibil. Programa ministerului e mai mult o schiță provizorie, o încercare asupra căreia va trebui să se facă experiență și de aceea cred, că numai profesorii acelei școle, iar nu d-v., pot face programe analitice pe cât se va putea.** Aceste cuvinte, venite din partea unui om serios și învățat ca d-nul Dumitrescu, au făcut pe unii din membrii consiliului să se incline spre părerea d-sale, de aceea unele materii de studii nu sunt dezvoltate ca altele. În consiliul general ne obișnuisem a vedea pe d-nul Dumitrescu vorbind în numele ministrului, și nu ne închipuim că d-sa e în divergență de opinii cu ministrul său. Afară de acesta membrii consiliului permanent, după art. 26 și 29 din lege, apără lucrările ministeriale, prin urmare acușiunile de mai sus nu pot fi îndreptate cu temeiuri contra consiliului general, ci în contra consilierilor intimi ai ministrului. Cred, că am demonstrat în de ajuns, că și această aculare, inventată pentru trebuința cauzei, face parte din acea înscenare de învinuiri menite a înegri consiliul general.*

Pe de altă parte, dice d-l ministru, nimeni nu 'și va explica cum s'a putut șterge din programă istoria universală, lăsând ast-fel mersul poporului român nelegat cu mersul omenirei și nearătând pozițiunea ce el a ocupat și ocupă în lume.

Mai înainte de a răspunde la această neexplicabilă aculare e trebuință de o mică lămurire. Este cunoscut, că în școala normală de institutori

elevii se primesc în urma unui *examen de admitere*, prin care se justifică, că au cunoscințele a *patru clase gimnasionale*. De asemenea e știut că istoria universală, în mod elementar, se învață în cursul inferior al gimnasiului, de aceea la examenul de admitere se cer asemenea cunoscințe. Dacă spațiul mi-ar permite aș reproduce programa de istorie universală ce se cere unui candidat la școala normală, pentru a se vedea că normaliștii au deja cunoscințele trebuitoare din istoria universală.

Ce a hotărât așa dar consiliul general? A hotărât că în școala normală să nu se mai facă o **repetiție sumară și de prisos** a istoriei universale deja învățată, ci să se predea *două ani* de-a rândul *numai* istoria *Românilor*. Institutatorul în clasele primare are să predeze istoria Românilor, prin urmare și a ăș consiliul general, e mai bine și mai de preferit, ca viitorul institutor să cunoscă cât se poate de perfect istoria pe care o va preda în școlă, în loc ca se învețe de toate și nimic. Studiul istoriei Românilor în programele noastre este cel mai desprețuit și mai oroposit, așa în cât eu, de și profesor de istorie în țara românească, fac elevilor mei un curs de câte și mai câte s'au petrecut pe lume și cu durerea în suflet, mărturisesc, că despre trecutul nostru d'abia am vreme să mă ocup în trecut. Nu e dar mirare, că întâlnim mai la fie-care pas cetățeni români, cari habar n'au de trecutul patriei! Pentru cei cari sunt cât de puțin familiarizați cu istoria noastră națională, este elementar lucru, că multe evenimente petrecute la noi nu se pot explica de cât cu ajutorul cunoscințelor ce avem despre popóarele vecine. Părerea mea însă este, că aceste cunoscințe din istoria universală nu pot fi *centrul* din care să pornescă studiile istoriei noastre, ci din contră ele sunt numai nisce *corolari* indispensabile cari ajută aprecierea dréptă a faptelor petrecute în țerile române. Tocmai printr'un studiu aprofundat al istoriei naționale putem lega trecutul poporului român de evenimentele istoriei universale și prin urmare vom reuși a arăta lumii meritele țeranului de la Dunăre înainte a civilizațiunei. Acesta este, mi se pare, calea cea mai nemerită de a întâmpina greutățile de cari vorbește mai sus d-nul ministru, și în acest sens a lucrat consiliul. De ce dar se face consiliul general o învinuire și dintr'acésta? Cum! a ridica studiul așa de decăduț al istoriei naționale în mai toate școalele noastre, a ă da locul ce merită între cele l-alte științe, a emăncipa istoria Românilor de tutela istoriei universale, a cresce pe viitorii institutori în cultul naționalității române, este o faptă de rușine?!.. D-nul ministru a dat istoriei naționale *un an* și consiliul general a hotărât să se învețe în *două ani*! Este acésta o crimă?!. Da; acésta este singura acuzație adevărată pe care ne-a adus'o d-nul ministru, de aceea o primim și ne mădrim cu dēnsa!

Nu este însă numai atăta! Pe pagina 7 a *programei ministeriale*, în clasa III, se ăice că se va învăța: **istoria României până la ridicarea ei la rang de regat, în legătură cu a popórelor cu cari am venit în atingere, mai ales în timpurile moderne**. De ce istoria României și și nu a **Românilor**? Cum se poate ca același d-n ministru, care mai sus ne învinuia, că voiam să izolăm de poporul român de

cele alte nații ale pământului propune în programa d-sale o gróznică știrbire a istoriei trecute, prin faptul că ne isolează de cea ce avem mai scump pe această lume: *de frații de un nēm!* Crede d-nul ministru Sturdza, că e bine ca viitorii institutori să nu scie nimic despre o Transilvanie, Banat, Bucovina, Basarabia? Cum! nu este interesant lucru a se sci că vecinii sriptori ne-au răpit două din cele mai frumoase provincii Bucovina și Basarabia și că iubitórea de Români Austrie în vécul trecut, era cât p'aci să ne răpescă și Oltenia! *Ardélul*, a ășis nemuritorul Bălcescu, *este cetățuia românismului*, prin urmare ar fi o nelegiuire de nisce frați denaturați, când ne-am gândi să creștem pe viitorii institutori în alte sentimente de cât *cultul cel mai desăvîrșit al naționalității române*. Unii, ómenii rei la fire, au véđut în redacția programei ministeriale un fel de oglindire a doctrinelor politice contemporane, eú însă cred mult într'o regretabilă scăpare din vedere!

Și fiind că suntem la studiul istoriei se răsturnăm și o altă acuzare adusă consiliului general în această cestiune.

Dar o știrbire tot atât de mare era cât pe aci, ășice d-l ministru, se o mai suferă în școalele primare o altă disciplină importantă, aceea a istoriei, căcăt copii sătenilor sfârșiau istoria Românilor cu Cuza-Vodă.

Acastă învinuire este cât se póte de frumoasă! Consiliul general este acuzat de cea ce *era cât p'aci să seintámple?!... dar nu, de ceea ce s'a întâmplat!... Cu actualul d-n ministru nu e de glumit: dacá faci ceva, e réu, dacá nu l faci, ești de vină, că nu l'ai făcut!... Grea, cu desăvîrșire grea, e pozițiunea consiliului general...*

Ca să dovedesc, că d-nul ministru ținea cu orice preț anul acesta să critice cu asprime actele consiliului general, voiu spune că, atunci când d-sa n'are ce să ășicá contra *votului oficial* al consiliului general, se năpustesc asupra bietelor comisuni, cari au făcut lucrările pregătitoare. Tótă lumea scie că lucrările comisunilor într'o adunare deliberativă sunt de *ordine interióră*, că nu *după ele* se judecă lu-crarea definitivă, ci după discuțiunile urmate și **după rezoluțiunile votate în mod oficial**. Am citit mai tóte discursurile de închiderea consiliului general ale celor 25 miniștri de instrucțiune, ce i-am avut de la 1864 încóci, și n'am véđut să i fi dat vre unuia prin gând să critice lucrările comisunilor, saú să mustre pe unii membri, cum a făcut d-nul ministru cu *prealații bisericeii!...*

Consiliul general, printr'un fel de presentiment a votat ca la istoria Românilor să se predea în clasa IV primară după *Cuza-Vodă, Răsboiul din 1877, Independința și Proclamarea Regatului*, așa în cât acuzarea d-lui ministru, făcută cu alte gânduri și cugetări este de prisos. Când votul oficial al consiliului general este ast-fel, mi se pare că numai posta de a compromite lucrările acestei instituțiuni a călăuzit pe d-nul ministru și în acest punct.

Dar se venim la cestiunea principală. In mai tóte programele de istorie nu se pune și *istoria persónelor în viață*, pe un motiv lesne de înțeles, că nu este cuviincios a lăuda ori a critica, pe cei despre ale căror fapte conștiința publică nu s'a edificat. Eū cred bunióră, că despre evenimentele petrecute după 1866 înțelepciunea ne impune a fi mai reservați, tocmai pentru a nu slăbi valórea unoradin ele. Afară de acésta némul românesc n'a început, de la 1866, ci mai de demult, și are în cartea vieței sale destule fapte, în cari se oglindesce și vitejia, și înțelepciunea, și strategia și prevederea politică, și patriotismul cel mai curat. A crede că numai faptele istoriei contimporane pot servi de povață generațiunilor viitoare, este a trage cu buretele peste trecutul némului nostru, trecut așa de plin cu fapte mărețe. Dacă avem încredere în faptele săvirșite sub ochii noștrii, atunci se fim liniștiți, căci generațiunile viitoare ne vor încinge cununa nemuririi. Iată ce aveam de đis ca răspuns la cele ce a cređut de cuviință să đică d-nul ministru, despre vitejia românescă de la Grivița, Plevna, Rașova și Vidin, precum și despre faptele din cari a isbucnit independența României. Sē ne închinăm dar înainte a faptelor poporului, și pe el, dar numai pe el, s'ē adorăm. Pe ómenii cari aū lucrat în aceste timpuri, s'ē lāsăm în judecata generațiilor viitoare.

Iată dar că cele alte *trei capete de aculare*, rostite de d-nul ministru, pe cari le-am examinat acum nu sunt mai trainice.

IX

Voiū examina acum *alte două capete de aculare*, din discursul de închidere al d-lui ministru.

Dorința de a înegri cu or-ce preț lucrările consiliului rāsare în tótă strălucirea sa cu acésta ocașiune. Că d-nul ministru nu iubesc consiliul general, acésta instituțiune independentă, că d-nul ministru ar dori, daca s'ar putea, sē o nimicéscă și sē o sfărâme, acésta e ne-índoios, dar ca sē *atribue* consiliului general **fapte** pe cari nu le-a făcut, acésta arată culmea nedreptății, de care a fost stăpănit în momentul, când a compus discursul său. Insa, pentru mine, d-nul ministru are o scusă: *a cređut nisce informațiuni interesate*, pornite de la acele ființe de cea mai tristă speță, cari, ca sē exploateze amărăciunea d-sale asupra consiliului general, i-aū spus numai neadevăruri, l-aū făcut sē afirme lucruri, cari nu există de cât în mintea lor, aū expus ast-fel la o știrbire sigură autoritatea, prestigiul și demnitatea unei persóne, așa de sus pusă în statul nostru. Cum! lucrurile aveaū sē rămână la întuneric?... Arunc un vāl trist pe fața lingușitořilor, cari, pentru ca sē-și păstreze o *bucată de pâne*, sunt în stare a vinde și pe cei ce-ī hrănesc!

Ceea ce m'a mișcat însă mai mult, este, dice d-nul ministru, cum comisiunea aleasă pentru a elabora aceea programă a tratat religiunea, desemnându-i un loc numai în anul întâu și în anul II-lea al trieniului propus pentru școlă normală și evitând a vorbi în programă despre catechism, basa învățămîntului creștinesc în școlă; pe când în anul al doilea al acestui trieniu, în morală s'a coprins și învățătura despre schimb, monetă și credit, despre bancă și impozite.

Acastă acuzare este gratuită, căci cu cite-va rënduri mai sus d-nul ministru recunoscuse că *consiliul general la religiune a adoptat schița de programă a ministerului*. Prin urmare nu mai avea de ce să fie mișcat, pentru că religiunea a scăpat de a fi rău tratată. Însă d-sa acuză în acest cas comisiunea care a elaborat programa școlii normale, fapt neexplicabil într'un discurs oficial, când d-nul ministru are să se ocupe numai de **voturile definitive și legale**, iar nu și de lucrările pregătitoare.

Să vedem dacă are dreptate. Comisiunea a organizat școlă normală pe *trei ani de studiu* și a pus învățămîntul religiunii în *doi ani*. Unde e răul? După programa ministerială școlă normală are *patru ani de studiu*, iar religiunea e pusă în *trei ani*! Anul al treilea după programa comisiunii și anul al patrulea după programa ministerului este un *an de practică*, deci nu se putea pune materii de studiu, cum nici nu s'a pus. Dacă ar fi adevărat, că s'a lovit în învățămîntul religiunii de către **ateii** din consiliul general punându-se acest studiu, într'o școlă cu cursuri de trei ani, numai în doi ani, cum a făcut comisiunea, atunci ce nume să se dea acelora cari au făcut programa religiunii în liceele noastre de *șapte ani*, și au pus-o numai pentru **patru ani**?... Póte fi luată în serios și această acuzare?...

Mai dice d-nul ministru că comisiunea *a evitat a vorbi despre catechism, basa învățămîntului creștinesc*. Aici nu mai e glumă, căci comisiunea voescă ca viitorii institutori să nu cunoscă nici basa învățămîntului creștinesc!

Să punem față în față cele două programe, a ministerului și a comisiunii, pe toți anii și să vedem, *care e mai completă ca coprins*, care din două dă viitorului institutor o temelie mai desvoltată a doctrinei creștine.

Programa ministerială.

Istoria biblică și pericopele evangeliilor. *Catechismul*, lămurit prin citațiuni din Sf. Scriptură și explicarea serviciului divin. Istoria bisericei ortodoxe cu o privire asupra istoriei bisericilor creștine.

Programa comisiunii.

Istoria Vechiului și Noului testament întemeiată pe cunoștința cărților biblice. Geografia Palestinei. Istoria bisericei creștine pe scurt până în zilele noastre și în special istoria bisericei ortodoxe române cu privire la România din

tôte provinciile. *Dogmele bisericeî creștine ortodoxe. Morala creștină.*
Explicarea evangheliilor și apostolilor de Dumineci și sêrbători.
Explicarea serviciului divin.

Cu simțimîntul *onestității* în suflet, compare cine-va cele două programe și spună care este cea mai completă, aceea care, în adevêr, face *onore* studiului religiunei. Dar va țice cine-va: lipseșce *Catechismul*! Este știut, că catechismul la noi se învață în clasele primare, prin urmare comisiunea s'a gândit, că viitorii institutori trebuie să cunoască mai desvoltat adevêrata basă a învățămîntului creștinesc, care este prevêdută în programa de mai sus a comisiunii sub numele de: *Dogmele bisericeî creștine ortodoxe și morala creștină.* Când lucrurile staū ast-fel, de ce d-nul ministru s'a pornit asupra comisiunei cu acuzarea acêsta, când scia fôrte bine, că acêstă programă a fost redactată de un Arhieru al bisericeî, de P. S. S. *Calistrat Orleanu*, unul dintre cei mai distinși prelați români? Noi, ca noi, mai merge..., dar să se pue la îndoiaia până și *sentimentele religioșe* ale unui Arhieru al bisericeî, acêsta nu s'a mai pomenit?!... Dar... vorba ceea..., de multe buclurî dă pe om vorbirea mâniôsă!...

Tot d-nul ministru mai acuză comisiunea că: **în morală s'a prins și învățatura despre schimb, monetă și credit; despre bancă și impozite!**... Mă îngrozesc, când gândesc că d-nul ministru Sturza a putut să formuleze o așa de neîntemeiată culpă comisiunei. Cât de mult a perdut și perde d-nul ministru din prestigiul său, pe care eu ași fi dorit să'l vêd neatins, cu asemenea mici acuzări!...

Să deschidem actele oficiale! Comisiunea a introdus în învățămîntul școlêi normale de institutori, **ca cursuri noi și neprevêdute în programa ministerială, morala filosofică și instrucțiunea civică** și a găsit de cuviință, că aceste studii se le așede în anul al 2-lea, semestrul 1-iu. Reproduc în întreg programa, așa cum a fost alcătuită de către comisiune, pentru ca să se convingă opiniunea publică din România, *în ce condițiuni de luptă se găsește consiliul general* față cu actualul d-n ministru.

„**Morala.** Introducere. Obiectul moralei. Conduita morală. Faptele «fisice și morale. Aprecierea moralității faptelor omenești. Simțul etic. «Originea și desvoltarea acestui simț. Responsabilitatea omului. Condițiile și marginele sale. Legea morală. Caracterul acestei legi. Principiul explicativ al legii morale. Egoismul și altruismul. Regula conduitêi nôstre. Despre datorie. Aplicațiunea principiilor de morală la «educațiune».

„**Instrucțiua civică:** Principiile generale. Suveranitatea națională. «Marginele sale: libertatea individuală, proprietatea, domiciliul; egalitatea tuturor înaintea legilor; libertatea de conștiință și de cugetare. «Exercițiul suveranității naționale. Puterea legiuitoare, puterea executivă, puterea judecătorească. Producțiunea bogățiilor. Agenții producțiunei. Materia, munca, capitalul. Diferite feluri de industrie.

«Circulația și distribuirea bogățiilor. Schimbul, Moneda, Creditul. Despre bancă. Consumarea avuțiilor. Consumațiile productive. Cestiunea luxului. Cheltuețele statului. Impositul. Necesitatea și legitimitatea sa. Diversele forme ale impositului».

Acésta este programa. Acum întreb: care om, suflet curat, póte să țină, că comisiunea *în morală a coprins și învățătura despre schimb, monetă și credit, despre bancă și imposit*?! Eū 'mî închipuesc, că d-nul ministru n'a avut vreme să citescă programa comisiunei, ci a ascultat umaî ceea ce 'i-a spus vre-un *amic zelos*, care a voit să facă *spirit (!!!)* pe socotéla lucrărilor consiliului general! Negreșit că nu eram noi, cei din comisiune, atât de **stupiđi**, în cât să amestecăm morală filosofică cu instrucțiunea civică, două studii destul de bine deosebite. Fiind-că d-nul ministru a ținut, că noi cei din consiliul general, suntem ómeni nedumiriți, mărturisesc, că și acum nu mă pot dumiri, cum se póte ca un ministru al țerei, o personalitate așa de sus pusă ca d-nul Sturdza, să acuze consiliul general într'un chip așa de nedrept și de nemeritat și să recurgă la argumentări așa de șubrede.

M'am mâhnit și mai adânc, țin d-nul ministru, când am vădut că în programa școléi normale de institutori se aședă două morale, una religioasă la religie, și alta „nenumită“ la pedagogie.

Se știe de tótă lumea, că morală religioasă porneșce la formularea principiilor sale din *credință*, pe când morală filosofică se întemeiază pe *rațiune*. Ce motiv de adâncă mâhnire póte avea d-nul ministru Sturdza, când consiliul general a pus pe lângă morală întemeiată pe credință, acea morală care este rezimată pe rațiune? Cum! nu este mai tare întărit în *principiile morale* viitorul institutor, când moralitatea faptelor sale se va sprijini și pe noțiunile moralei filosofice? Aș vrea să știu, de unde a scos d-nul ministru, că morală filosofică este **imorală**, prin urmare a o introduce în școli este a compromite viața morală a tinerimei. Buniórá, teoria datoriei, a jefirei de sine, combaterea egoismului murdar, care stăpânește așa de grozav unele straturi sociale, aceste și alte întrebări sunt imorale, sau se rezolvă în destul cu *crede și nu cerceta* al moralei religioase?... De sigur că nu! Iată cu ce fel de acuzări și-a umplut d-nul ministru discursul de închidere, discurs care va rămânea ca un monument în analele învățămîntului românesc.

Sosesc acum la acuzarea cea mai piramidală, ca respect al adevărului. Eū, să fi avut înaintea mea un turc, cu iataganul scos, care 'mî-ar fi cerut a subscrie asemenea învinuire la adresa consiliului general, n'aș fi scris-o, aș fi preferit să 'mî sbóre capul, de cât a face o asemenea faptă.

M'am mâhnit și mai adânc, dice d-nul ministru Sturdza, când am văzut că în programa școlilor primare rurale catechismul a fost scos dintre obiectele clasei IV-a primară, prevădute în programa din 1877, comunicată consiliului general pentru a servi de basă a lucrării sale și acesta fără ca membrii clerului, cari fac parte din acest consiliu, să lupte cu tărie (!!!!) pentru a nu se călca art. 32 din lege, care prescrie că catechismul face parte din învățământul obligator al școlilor primare.

Eu m'am așteptat, ca d-nul ministru, imediat după închiderea consiliului, să pregătască pe una din piețele Bucureștilor un rug mare, pe care să ardă toți membrii consiliului general, d'împreună cu membrii clerului, cari n'au apărat cu tărie religiunea strămoșească, contra ateilor, și acesta să se facă pentru a se da o pildă strașnică generațiunilor viitoare!.. Ce frumos tablou s'ar fi înfățișat!.. Membrii consiliului general legați cot-la-cot, aduși între Țaionete, în frunte cu P. S. S. Episcopul Inocentie-Buzău și cu P. S. S. Arhiepiscopul Calistrat Orlénu, aruncați pe foc, iar cenușa lor risipită la cele patru vânturi!..

Încă odată ce frumos tablou!..

Cât de mâhnit mă simț și eu, că d-nul ministru n'a deschis *Raportul* tipărit al programelor școlilor primare rurale, la clasa IV-a primară, pagina 13, rândul 29 unde ar fi citit că consiliul general a votat următoarele:

«**Religiunea.** Ce este omul? Datoriile omului către Dumnezeu. «Credința, speranța și caritatea. Datoriile omului către sine și către cei-l-alți oameni. Datoriile copiilor către părinți; ale fraților către frați; «ale copiilor către învățători și mai marii lor. Datoriile amicilor către «amici, ale avuților către săraci. Datoriile către cei morți, datoriile «stăpânilor către servitori și vice-versa. Datoriile oamenilor către animale. Datoriile către patrie și autorități».

În fața acestei citațiuni oficiale, căci așa a votat consiliul general religiunea la clasa IV primară rurală, se mai poate găsi un om pe această lume, care să susțină, cum dice d-nul ministru în discursul său, că catechismul a fost scos din obiectele clasei a IV-a primară rurală? Cum! a dice ca titlu religiunea cu coprisul de mai sus este a scote catechismul din școlă? Cel catechismul nu face parte din religiune? Dar compare-se programa de mai sus, cu programa ađi în vigore la școlile primare urbane de băeți și de fete, și ori cine va vedea, că programa consiliului general definește mai lămurit și mai desvoltat noțiunile de catechism. Mă cutremur a caracteriza procederea d-lui ministru, când a formulat și această acuzare.

Nu m'aș fi gândit, dice d-nul ministru într'un moment de indig-

nare în discursul său, că în consiliul general al instrucțiunii publice se pot întâmpla asemenea anomalii.

Am dovedit punct cu punct, că sunt neîntemeiate **tóte acuzările** d-lui ministru din rechizitorul său la adresa consiliului general. Anomalii prin urmare nu s'au întâmplat și **dacă anomalii sunt, acestea din nenorocire nu se găsesse, de cât în discursul oficial pronunțat la 25 Septembrie trecut.**

De trei ani țara asistă la un *strașnic duel* între d-nul ministru Sturdza și corpul didactic; de trei ani domnesce în învățămînt o agitație extraordinară; de trei ani plouă asupra capului nostru acuzațiuni de felul acelora pe cari le-am examinat. Intemeiat pe *acte oficiale și numai oficiale*, am cercat a răspunde la o parte numai din acușările rostite la adresa consiliului general și a întregului corp didactic.

Când d-nul ministru nu perde nici o ocasiune de a discredita pe aceia în capul cărora încrederea țarei l'a pus, când d-nia sa voiesce cu ori ce preț a surpa credința părinților în prestigiul corpului didactic, când d-sa caută să sădască în sufletul generațiunilor tinere disprețul pentru actualii membrii ai învățămîntului, am crezut, că era de *datoria* mea, ca membru în consiliul general, să nu las să se surpe, să se dărâme pe acușări închipuite, pentru trebuința cauzei, o instituție școlară, care a adus și va aduce mari servicii învățămîntului. Cred că am reușit a sdrobi, întemeiat pe *actele oficiale, discursul-rechizitoriū*, care a impresionat așa de adânc lumea și care, după a mea părere, a compromis pe d-nul ministru pentru tot-d'a-una.

Sciți, dicea unde-va Mirabeau, pentru ce cei puternici sunt mari în fața noastră și noi mici în fața lor?... Pentru că noi stăm în genuchii și ei stau în picioare! Să ne ridicăm...

X.

Anularea lucrărilor consiliului general al instrucțiunii.

Acum mă voiu ocupa cu cestiunea cea mai capitală dintre tóte: **anularea pe de a întregul a lucrărilor consiliului general.** Cestiunea e gravă, mai ales că se presintă în nisce condițiuni **îngrozitoare.**

«*În cursul sesiunii, dice d-nul ministru, în loc de a lăsa, ca tóte ideile să se producă și ca lumină să se facă asupra cestiunilor, ce erau în desbatere, s'a pus ca și anul trecut, multă trudă și silință, nu de a convinge pe alții, ci de a le impune o voință ce nu era a lor.*»

Acastă acuzare e venită ca din senin! Aș dori să știu cine sunt **acei alții** cărora li s'a impus o voință ce nu era a lor? De sigur că d-nul ministru apăra aci niște **automați închipuiți**, căci numai automații n'au voința lor proprie și numai lor li se poate impune o voință!... În ceia ce privesce acuzarea cea-l-altă, că în cursul sesiunii n'a predominat libertatea în debateri, acesta și-ar fi avut locul numai în casul, când d-nul ministru ar fi fost de față, după cum însuși d-sa a dis mai sus, că de aceia n'a venit să asiste la lucrările consiliului pentru a ridica orî-ce pretext s'ar fi putut pune înaintea despre o pretinsă presiune ministerială. Lipsind d-nul ministru, lipsind prin urmare singurul pretext de presiune ministerială, ce altă presiune ar mai fi putut exista! De sigur nici una, de aceia anul acesta, ca libertate de discuțiune, e cu desăvîrșire superior anului trecut.

Am avut dar dreptate a țice că și această acuzare a venit ca din senin!

» *Acastă (presiune) a mers atât de departe, țice d-nul ministru, în*
» cât pentru a putea influența mai fără sfială votul de două treimi
» asupra celor două programe, membrii consiliului permanent, delegat
de ministru, cari după art. 26 al legii instrucțiunii publice, au drep-
» tul a asista la deliberările consiliului general și a lua cuvên-
» tul de câte ori vor judeca de trebuință, au fost poștiți a eși
» din sala ședințelor în timpul deliberărilor secrete, cari trebuiau
» să asigure rezultatul ce se urmărea cu atâta strășnicie. Acesta este
» și cauza care v'a făcut să uitați că nici o ședință a consiliului nu
» poate avea loc de cât în preșința delegațiunii din consiliul permanent
» și că un vot dat în absența acesteia este un vot fără valoare«.

Câte-va lămuriri preliminare nu strică încă de la început. În séra de Mercuri, 23 Septembrie, era hotărît a se face votarea în total a programelor, conform cu art. 20 al. 3, pentru a se putea apoi sancționa de Rege. Majoritatea consiliului, prin vot a hotărît ca să suspende ședința oficială, pentru $\frac{1}{2}$ oră, și a se ține o ședință intimă, în care, în mod prealabil, să se facă apel la membrii de a vota în număr mai mare pentru cele două programe, ca ast-fel să se ajungă la cele două treimi cerute de lege. Acesta este curatul adevăr! Nu cred că d-nul ministru, să pôtă aduce vre-un act formal, vre-un vot oficial, al consiliului, pentru ca să pôtă susținea că membrii consiliului permanent au fost poștiți a eși în timpul deliberărilor oficiale. Că am dreptate în ceea ce afirm, martor este însuși d-nul ministru, care în cuvintele de mai sus țice că: *membrii consiliului permanent au fost poștiți a eși în timpul deliberărilor secrete! ??* Ce au a face deliberările secrete orî intime cu ședințele oficiale?... În timpul ședinței intime orî secrete nu s'au luat note stenografice, discutam în mod

familiar, era mai mult o lucrare personală, fără oficialitatea unei ședințe în regulă. Că d-nul *Șeicariu*, membru în consiliul permanent, a plecat de la *ședința secretă*, unde nu era necesară prezența sa, în contra stăruinței mai multor membrii de a-l face să rămână în calitate de asistent numai, acesta este o cestiune secundară. Lucrul principal este, că membrii consiliului permanent **n'au fost poftiți a eși de la deliberările oficiale** și dacă au plecat, ei s'au dus pe riscul și socotela lor proprie.

Este cunoscută de totă lumea fapta regretabilă, din toate punctele de vedere, săvârșită de d-nul C. Dumitrescu, membru al consiliului permanent, în timpul **ședinței secrete**. Părerea mea este că d-nul Dumitrescu a fost *indus în eroré de vre-un zelos*, căci altmintrelea nu se poate explica acea furie neobicinuită, cu care d-sa a tratat consiliul general, mai repet odată, în timpul **ședinței secrete**. Cu nimic iarăși nu se poate dovedi, că și d-nul Dumitrescu a fost poftit să plece, căci d-sa necăjit a venit și necăjit s'a dus! Prin urmare nu este esact, ceea ce spune d-nul ministru, că *consiliul general, prin vre-un vot, a poftit pe membrii consiliului permanent să plece în timpul ședinței oficiale*. Asupra acestui punct și d-nul ministru a fost indus în eroré.

D-nul ministru mai afirmă, că *consiliul general a uitat că nici o ședință a consiliului general nu se poate ține de cât în prezența delegațiunei din consiliul permanent și că un vot dat în absența acesteia este un vot fără valóre*. D-sa, spre a sprijini această afirmare, se rezimă pe art. 26 din legea instrucțiunei pe care îl citează ast-fel: *membrii consiliului permanent au dreptul a asista la deliberările consiliului general și a lua cuvîntul de câte ori vor judeca de trebuință*. Chiar admitînd pentru un moment că redacțiunea art. 26 citată de d-nul ministru ar fi așa, ceea ce nu este, cum voiü dovedi mai jos, cum! în ce mod a conchis d-sa, că *nu se poate ține nici o ședință a consiliului general fără membrii consiliului permanent?* Ei bine! nu există în totă legea o dispozițiune de **natură prohibitivă**, ca aceea pe care și-o închipuesce d-nul ministru. Și era natural să nu existe o asemenea dispozițiune prohibitivă, când legea institue pe *consiliul general ca un organ independent*, care, după art. 8 din lege, **participă la administrațiunea centrală a învățămîntului**.

Mi pare rău că trebuie să explic eu d-nului ministru adevăratul înțeles al art. 26 din lege. După art. 20, 21 și 29 din lege, *ministruul înaintează consiliului general proiectele de programă elaborate de consiliul permanent, aduce la cunoștința consiliului general espunerea generală de starea și trebuințele instrucțiunei, redactată de consiliul permanent, în fine comunică consiliului general toate cestiunile relative la instrucțiune, discutate și pregătite de consiliul permanent*. Prin urmare, membrii consiliului permanent, în conformitate cu art. 26 din lege **asistă**, să se observe bine acesta, la ședințele consiliului general spre a-și susține lucrările ce au făcut și a da explicațiunile necesarii. Atâta și nimic mai mult!

E de regretat, că discursul de închidere **nu reproduce în tocmăi** art. 26 din lege.

Iată-l: *Pentru fie-care sesiune ministrul instrucțiunii publice va delega trei membrii din consiliul permanent, cari vor asista la deliberațiunile consiliului general și vor lua cuvântul de câte ori vor judeca de trebuință; ei nu vor lua parte la vot.* Partea din urmă a acestui articol, care lipsesece din citațiunea d-lui ministru, **nu înțeleg de ce**, lămuresce și mai bine pozițiunea membrilor consiliului permanent în consiliul general. Decî membrii consiliului permanent numai asistă la deliberări, iaă cuvântul spre a da explicațiuni, ajută pe consiliul general cu luminele lor, dar *cînd este vorba de rezoluțiunile definitive, de voturi oficiale și legale, ei nu se pot amesteca, căci singur consiliul general este suveran în voturile ce dă și cari aă totă valórea legală.*

În séra de 23 Septembre, după plecarea bruscă și neprovocată de nimeni, a d-nului Dumitrescu, **consiliul general a procedat la votare, dar numai la votare**, a programelor în total și le-a votat cu **doué treimi** din membrii prezenți. Cînd dar consiliul general, conform art 26 din lege, a exercitat *dreptul său suveran și nediscutabil de a vota*, căci numai această operațiune materială s'a făcut în lipsa membrilor consiliului permanent, cum mai póte veni d-nul ministru *să anuleze nisce voturi valabile și legale*?... Iată că acum am avut dreptate să ăic, că **anularea voturilor consiliului general se petrece în nisce condițiuni îngrozitoare, că s'a omis, póte pentru trebuința cauzei, a se cita tocmăi acea parte a art. 26 care, după părerea mea, decide în mod hotărîtor acest diferend trist în analele învățămîntului din România.**

Venim acum la cestiunea celor doué treimi, cari se cer la votarea în total a programelor. Mai nainte de a vedea ce ăice d-nul ministru în această gravă afacere să studiăm **preludiul cestiunei**, adică **măsurile de siguranță** ce s'aă luat. În ședința de la 19 Septembre, secretarul consiliului general a citit o adresă a ministrului, prin care face cunoscut că *nu póte considera ca demisionați pe membrii cari aă lipsit*, fără congediu și fără arătare de motive, mai mult *de cinci ședințe, căci aă fost numiți pe trei ani și n'aă perdut calitatea de profesori.* Atât în ședința de la 19 Septembre, cât și în ședința de la 21 Septembre, am cerut cu stăruință aplicarea art. 17 din regulamentul consiliului general. D-nul Dumitrescu, membru în consiliul permanent, **în numele d-lui ministru, a declarat că regulamentul consiliului general nu obligă pe d-nul ministru**, că membrii cari aă absentat nu pot fi nici înlocuiți, nici considerați ca demisionați, în conformitate cu art. 17 din regulamentul. Deja ni se șoptise, că, programele nu vor putea avea cele doué treimi, de aci preocuparea tuturor de a lămuri bine și neted responsabilitățile. Noi unii, doriaș, ca țera să scie bine și de la început, cine e de **vină** în această gravă cestiune, **cine umblă cu alte gânduri și cugetări străine** de motivele, cari aă presidat la înființarea consiliului general. Atitudinea d-nului ministru în cestiunea aplicării art. 17 din regulamentul, refuzul d-sale de a se

conforma regulamentului, măria îngrijirea tuturor, căci era vorba de a încărca numărul membrilor reali ai consiliului cu **opt membrii absenți** și prin urmare se micșorau șansele votărei cu două treimi.

Lucru de tot curios! D-nul ministru care cu câte-va zile mai înainte nu voia să scie de regulamentul consiliului general, în **discursul de închidere se servește de densus** spre a discuta nelegalitatea votului de două treimi. De aceea repet și acum, ceia ce am mai dis, că d-sa nu voesc să țină o **cale dreaptă** în lupta ce a întreprins contra consiliului general, în cât e imposibil a 'l urma, ori câtă bună-voință ar avea cine-va.

Iată ce dice d-sa în această privință în discursul de închidere: *că paragraful 3 al art. 20 al legii dice anume: că programele școlare trebuie să fie aprobate de două treimi ale consiliului general, și că însuși regulamentul d-v interior, explică cari anume două treimi se cer, când dice în art. 19 că: osebit de cazul prevăzut prin legea instrucțiunii la art 20, §, 3, majoritatea este constituită prin $\frac{1}{2}$ a voturilor MEMBRILOR DE FAPT plus unul.*

După părerea d-lui ministru **cele două treimi** cerute de lege art. 20, § 3, trebuie să se socotescă **prin analogie** cu articolul 19 din regulamentul interior al consiliului general, după care s'ar avea în vedere numărul **de fapt** al membrilor, iar nu numărul **de față** al membrilor. Negreșit că e o mare deosebire între *membrii de fapt* și între *membrii de față*, mai ales când e vorba de socotirea voturilor. Asupra acestui punct sunt perfect de acord cu d-nul ministru și pentru moment, mă pun în situațiunea, în care s'a așezat d-sa, când a susținut anularea voturilor consiliului general. Mai multă **lealitate** nici nu mi se pôte cere!

Rămâne acum să vedem, **cum trebuie să se socotescă cele două treimi, după membrii de fapt, ori prezenți**. D-nul ministru 'mă-a ușurat calea, căci d-sa a citat art. 19 din regulamentul interior al consiliului general, la care s'a referit spre a lămuri, ceea ce înțelege prin *două treimi*. Am înaintea mea *Monitorul oficial*, No. 140, din 27 Septembrie, 1887, pag. 3,372, colóna a 3-a, rândul 51, și mai am și **ediția oficială** a regulamentului interior al consiliului general, publicată în *Anuarul oficial* al ministerului instrucțiunii, în 1883, pag. 243 rândul 23.

Ia să punem, de-a minune, față în față **cele două edițiuni** ale art. 19 din regulament, **ca să ne convingem**, dacă se potrivesc, să facem cu alte cuvinte o **comparare de text**:

Ediția d-lui Sturdza

Art. 19. «Osebit de cazul prevăzut prin legea instrucțiunii la art. 20, § 3, majoritatea este constituită prin $\frac{1}{2}$ a voturilor membrilor de **fapt, plus unul.**»

Extras din discursul de închidere al consiliului general de instrucțiune, la 25 Septembrie 1887.

Ediția oficială

Art. 19. «Osebit de cazul prevăzut prin legea instrucțiunii la art. 20, § 3, majoritatea este constituită prin jumătatea voturilor **membrilor de față, plus unul.**»

Anuarul oficial al ministerului instrucțiunii publice, 1883.

În fața acestor două ediții ale aceluiași articol din regulamentul interior al consiliului general de instrucțiune am rămas surprins!... De aceea am împins cercetarea textului mai departe. Pe pagina 451, rândul 54, colona 2, a **desbaterilor consiliului general de la 1876—1884**, am găsit art. 19 cu **membrii de față** ca în *Anuar*. Nu m'am mulțumit însă numai cu atâta, căci mi-am închipuit, că d-nul ministru, în redacțiunea sa din discurs, poate să fi avut la dispozițiune **vre un original mai vechiu**, în care să se afle art. 19 cu **membrii de fapt**.

Am deschis *Buletinul Instrucțiunei publice*, publicat în 1865 de către d-nul V. A. Urechiă, atunci director al ministerului, la pag. 210, colona 2, rândul 9, unde iată ce citesc:

Art. 22. „*Osebit de casul prevădūt prin legea instrucțiunei la art. 20, § 3, majoritatea este constituită prin jumătatea voturilor membrilor de față, plus unul.*”

Acest art. este redactat așa de *primul consiliu general*, care s'a adunat la 1865, după aplicarea legii de la 1864 și datunci și până ađi se vede că a rămas neschimbat.

Prin urmare, redacțiunea art. 19 dată de autorul discursului la închiderea sesiunei consiliului general **nu este nici corectă, nici exactă**. Pe tărîmul pe care s'a așezat d-nul ministru Sturza redacțiunea art. 19, cum o dă d-sa, îi *folosesce*, căci poate să *anuleze* voturile consiliului, când numără după *membrii de fapt*, dar acum, când am dovedit, că cele *două treimi* se numără după **membrii de față**, sper că d-sa **va recunoște erorea** în care se află și va **anula** la rândul său cele ce a đis la adresa consiliului general.

Că cele două treimi ale consiliului general, ce se cer la votarea în total a programelor, *se socotesc numai după membrii de față* o dovedesc cu următorul fapt: în ședința a XII-a a consiliului general, de la 29 Septembrie 1865, s'a votat în total programa școlilor secundare de fete. Cele două treimi s'aũ socotit după **membrii de față**. În *Buletinul Instrucțiunei*, pagina 417 colona I, rândul 6 iată ce cetim:

„D. Președinte pune la vot prin apel nominal primirea saũ respingerea programelor școlilor secundare de fete.

„*Resultatul votului este cel următor:*

„**Votanți 24.**

„**Majoritatea cerută de art. 20, aliniatul 3, 16.**

„*Aũ votat pentru 15.*

„*Au votat contra 9.*

„D. Președinte proclamă că consiliul general n'a primit programele”.

Așa dar programele votate de consiliul general în anul acesta, atât după teoria d-lui ministru, cu art. 19, cât și după procedura urmată în 1865, de către autorii art. 19, **sunt valabile**. La votul programei școlii normale de institutori avem rezultatul următor: **Votanți 29 membrii, două treimi din membrii de față, 20 voturi, pentru 21, contra 6 și 3 abțineri**. La programa școlilor rurale avem: **votanți 29 membrii, două treimi din membrii de față 20 voturi, pentru 25, contra 2 și 2 abțineri**.

Conchid. Am dovedit că ședința de la 23 Septembrie a fost **legală**, căci conform art. 26 din lege consiliul general **numai a votat**; mai dovedii că cele *două treimi* se socotesc dintre **membrii de față**, nu după cum a dis d-nul ministru citând art 19 din regulament, prin urmare **anularea voturilor legale ale consiliului**, declarată în mod oficial de d-nul ministru în discursul său, este cel mult provenită din cauza **puterei celui mai tare**. Când ar fi *pe bună dreptate* voturile consiliului general trebuia să supuse la *sanțiunea regală și aplicate*, iar nu anulate într'un chip așa, în cât ori-ce bun român se îngrozește, când vede **tóte operațiunile** întrebuițate pentru a se ajunge la nimicirea lucrărilor consiliului general.

Interese supreme de ordine morală, cer ca d-nul ministru pronunțând un solemn **peccavi** să **revină**, pentru ca să nu se **interpreteze** într'alt-fel anularea lucrărilor consiliului general.

XI.

Condițiunile de viéță ale consiliului general de instrucțiune sub d-nul ministru Sturdza.

În prima parte a acestor studii, după ce am constatat că *stilul* ce întrebuițéază d-nul ministru Sturdza nu se potrivește cu *posițiunea* ce ocupă, după ce am mai constatat că d-sa numai la **cinci** zile de la venirea la minister a și **condamnat** corpul didactic, după ce ne-am încredințat că d-sa a întreprins *singur-singurel* marea reformă a învățămîntului, după ce în fine din scrisese și vorbele d-sale am făcut cunoscînta *programei* de luptă, adică *întemeierea sentimentului de legalitate în școlele române*, am analizat *puțintel* mai de aproape acea falnică și măreță programă. Cu *Monitorul oficial* de o parte, cu *Legea instrucțiunii* de alta, am întreprins penibila constatare a și mai penibilei înaintări a sentimentului de legalitate în școlele noastre, sentiment care, a spus'o d-nul Sturdza, *a dispărut* de la Divanurile Ad-hoc! Din mormanul de circulare, decisiuni ministeriale, de dispozițiuni noi, de regulamente, de reveniri peste reveniri, am rămas cu spăimîntătorea dovadă că, *nicî mai mult, nicî mai puțin s'aù suspendat ori s'aù înlăturat din lege patru-deci și trei articole* în mod direct, afară de altele multe, cari indirect aù *suferit ore-care dislocare!* Afară de acesta, **cu actele însuși** ale d-lui ministru Sturdza, am constatat o **lipsă completă de sistem** în măsurile luate.

În partea a doua a acestor studii am luat una câte una tóte acușările aduse de d-nul ministru consiliului general, le-am discutat față cu decisiunile consiliului din această sesiune, și cred că am dovedit pentru ori-ce om nepărtinitor că, **din tóte aceste acușări, n'a rămas în picioare de cât iscălitura d-lui ministru Sturdza.**

Ca să mă scutesc de imputarea, că vin în aceste studii cu vorbe, am făcut us, ba pôte chiar *abus*, de **acte oficiale**, a căroră autenti-

citare nu p $\acute{o}$ te fi pusă la îndoială, și chiar dintre aceste acte am ales pe acela car $\acute{i}$ descoperă mai bine momentul psihologic!!... Și d $\acute{e}$ u! ce momente psihologice am constatat în cursul acestor studii! Am v $\acute{e}$ zut pe d-nul ministru al instrucțiunii recurg $\acute{e}$ nd la niște acuzări de natură a $\acute{i}$ știrbi demnitatea, prestigiul și autoritatea sa personală, 'l-am urmărit, cu actele oficiale la $\acute{i}$ demănăca s $\acute{e}$ -l v $\acute{e}$ d, cum trebuie s $\acute{e}$ fie un ministru al științei și al adev $\acute{e}$ rului, **om drept** *per excellentiam*, am v $\acute{e}$ zut în sfârșit pe d-nul ministru că, după ce ne-a insultat cređ $\acute{e}$ ndu-ne capabili de unele fapte, pe car $\acute{i}$ am d $\acute{o}$ vedit, că nu le-am făcut, din înălțimea pozițiunii d-sale și cu mila ce are de cei rătăciți, a îndreptat rugăciuni ferbinti către *a Tot Puternicul Dumnezeu, ca s $\acute{e}$ însușe consiliul general un g $\acute{a}$ nd mai bun, când se va mai întruni, pentru ca s $\acute{e}$ -i fie milă de poporul românesc și de viitorul lui!..* Citind cineva această *cuvioasă* (!!) rugăciune către a Tot-Puternicul ar crede, că sufletele cele mai negre și mai păcăt $\acute{o}$ se s'au adunat în consiliul general, că fără o t $\acute{a}$ măduire sufletescă a membrilor corpului didactic se primejduiesce și poporul și viitorul lui! Ce patriotică preocupare a d-lui ministru Sturdza de s $\acute{o}$ rta n $\acute{e}$ mului românesc! C $\acute{a}$ t de ticăloși sunt membrii consiliului general, fiind că nu sunt însuflați de un g $\acute{a}$ nd mai bun și n'au milă de bietul popor! Ce stranie înt $\acute{o}$ rcere a rolurilor!!...

Două fapte, f $\acute{o}$ rte isbit $\acute{o}$ re pentru omul atentiv, r $\acute{e}$ m $\acute{a}$ n d'asupra tuturor $\acute{i}$ nviniilor aduse consiliului general.

D-nul ministru, sub un motiv s $\acute{a}$ u altul, pentru a nu face presiune ministerială, a lipsit de la lucrările consiliului general din acest an, prin urmare eu și alții n'am avut norocirea s $\acute{e}$ 'l a $\acute{u}$ dim în **cestiunile tehnice și pedagogice**. Așa buni $\acute{o}$ ră, dac $\acute{a}$ d-sa ne ținea *un discurs de deschidere* în care ne-ar fi comunicat cestiunile de debătut, dac $\acute{a}$, ceea ce era și mai de dorit, ne expunea pe larg și fără ocol t $\acute{o}$ te g $\acute{a}$ ndurile d-sale, dac $\acute{a}$ cu logica sa str $\acute{i}$ nsă și sigură, ne-ar fi făcut s $\acute{e}$ p $\acute{a}$ trundem în mieđul cestiunilor, dac $\acute{a}$ ne-ar fi îndrumat pe calea cea bună, de sigur, că la 25 Septembrie, n'ar fi avut acea durere nesp $\acute{u}$ să de a vedea, că s'au pierdut 25 zile în zadar. Numai în acest cas d-sa ar fi avut dreptul la 25 Septembrie s $\acute{e}$ ne critice, s $\acute{e}$ ne facă $\acute{o}$ re-car $\acute{i}$ observațiuni, ba chiar s $\acute{e}$ fie mai aspru. Dar acum!... Fără s $\acute{e}$ și fi facut pe deplin datoria de a fi pentru noi busola opiniunilor, fără s $\acute{e}$ ne fi prezentat lucrări definitive, nu schițe, studii seriose, nu întrebări laconice, cu dou $\acute{e}$ r $\acute{e}$ sponsuri, d-sa din chiar senin se ridică și formul $\acute{e}$ ză acele acuzări, pe car $\acute{i}$ nu le-ar fi rostit, dac $\acute{a}$, asistând la debateri, ar fi cunoscut cum s'au petrecut lucrurile.

Intr'o cestiune mică în aparință, dar mare în materie de $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ -mint, cum sunt *programele analitice*, noi unii, n'am sciut mai d'*inainte vederile* d-nului ministru. Aș fi avut fericirea într'o cestiune, așa de însemnată la confecționarea programelor, ca programele analitice, s $\acute{e}$ m $\acute{e}$ găsesc în perfect acord cu d-nul ministru. Ast-fel eu, ajutat de d-nul ministru, aș fi combătut cu t $\acute{a}$ rie pe d-nul *C. Dumitrescu*, membru în consiliul permanent, **delegatul d-lui ministru**, și nici mai $\acute{i}$ ncap $\acute{e}$ vorbă 'l-aș fi $\acute{i}$ nvins, c $\acute{a}$ ci m'aș fi g $\acute{a}$ sit în bună companie.

Mulți membri vădând arderea cu care d-nul Dumitrescu, un bărbat serios, profesor distins, combătea programele analitice, au crezut, neștiind ce vrea d-nul ministru, că în adevăr unele materii din programă nu se pot prea mult desvolta. La închiderea consiliului d-nul ministru se năpustesce pe consiliul general cu acuzarea, între altele, că n'a desvoltat programele înaintate și că nu le-a făcut analitice. Compare cine-va **schitele** prezentate de d-nul ministru cu **lucrările** săvârșite de consiliu și de la prima vedere se va convinge că aceste lucrări în general sunt *superiore*.

Fiind-că s'a vorbit de nisce pretinse *anomalii*, întreb: ce anomalie mai mare poate fi de cât acesta, că d-nul ministru țice **la urmă (!!!)** ceea ce era dator să spună de la început !!... Dar așa se vede că este obiceiul pământului...

Trec la al doilea fapt. În curgerea acestei sesiuni a venit în desbaterea consiliului general cestiunea art. 17 din regulament, referitoare la membrii cari au făcut mai mult de cinci lipsiri nemotivate de la ședințe. În două ședințe, la 19 și 21 Septembrie, am cerut cu mare insistență **aplicarea** aceluși articol și am demonstrat că neaplicându-se art. 17 al regulamentului treptat se va ajunge *la desființarea de fapt a consiliului general*. Așa presupunem, că într'un an nu vin la ședințe mai mult de o treime dintre membrii, că d-nul ministru nu **înlocuesce**, cum prevede articolul 17 din regulament, că se procedeză la votarea în total a lucrărilor, pentru care se cer două treimi. Neputându-se avea acele două treimi cerute să zăcărnicesc lucrările, prin urmare de geaba s'a mai convocat consiliul general, de geaba se mai lucrază, când scim mai d'inainte, că toate hotărârile legale sunt împedicate din lipsa de bună voință a ministrului către marile interese ale școlii. Consiliul general era cât p'aci *să considere ca demisionați*, pe membrii cu mai mult de 5 absențe, când întâlnirăm în cale argumentarea judițioasă a d-lui *C. Dumitrescu*: că d-nul ministru *nu se consideră obligat a respecta regulamentul*, că d-sa *nu va considera demisionați* pe membrii, cari au lipsit nemotivat mai mult de cinci ori. Aș întreba: în ce colț de pământ s'a mai vădut, că la *socotirea voturilor* unei adunări deliberative să voteze aceia cari au stat acasă, cari nici s'au interesat de lucrări, cari în fapt erau demisionați, dar cu al căror număr se putea împedica lucrările definitive?...

Ce se întâmplă însă? În discursul de închidere, d-nul ministru, care prin delegatul său declarase că nu recunoște regulamentul consiliului general, **se întemeiază tocmai pe regulament la anularea voturilor**. Când s'a cerut *aplicarea* art. 17 din regulament, privitoare la **sanctiunea** lucrărilor consiliului general, d-nul ministru, prin **delegatul** său, d-nul C. Dumitrescu, a răspuns că nu *recunoște* autoritatea legală a regulamentului; mai la urmă însă, când era vorba de **anularea** voturilor legale ale consiliului general, d-nul ministru și sprijinesce argumentarea sa pe temeiul art. 19 din regulament, privitor la socotirea celor două treimi. E revoltător a vedea cine-va atâta **inconsecință** din partea autorității centrale.

Aș putea aduce și alte fapte de acestea, cari, după mine, sunt

sdrobitóre, când e vorba de a judeca acele bune intențiuni, de cari se face atâta paradă. E cu puțință ca un ministru să se servescă de asemenea procedări în purtarea sa față cu o instituțiune legală?! Și atunci rugăciunea de mai sus către a Tot-Puternicul, unde e vorba de gânduri mai bune de milă către poporul românesc și către viitorul lui, pentru cine s'ar putea rosti mai cu dreptate?... 'Mi întorc capul de la asemenea fapte, cari pun, mai repet, într'o lumină tristă **condițiunile de viață** ale consiliului general.

D-nul ministru Sturdza vedând că nu pôte **suprima** consiliul general, după cum a cercat în 1885, acum se silește din tóte puterile prin alte procedări, ca cele desvelite mai sus, **a desființa de fapt această instituțiune școlară**, anulând lucrările săvârșite, întemeiat de **puterea celui mai tare**.

Când ar fi fost mai multă bună-voință către consiliul general, când autoritatea centrală ar fi dat acestui consiliu un ajutor sincer, când ori-ce gândire ascunsă nu s'ar fi păstrat în fundul tuturor procedărilor urmate de minister, nu mai încapce îndoială, că consiliul general ar fi lucrat și mai liber și pôte mai cu temei pentru binele învățămîntului. Autoritatea centrală însă l'a convocat numai spre a îndeplini o **formalitate**, căci, când a fost vorba serioasă de a se face ceva pentru poporul românesc, **s'a recurs la o mulțime de operațiuni**, cari de cari mai ingenioase, numai și numai se nu se facă nimic!... Ș'apoi... la urmă autoritatea centrală cât de grozavă s'a arătat!

Și dacă consiliul general nu mai pôte funcționa în asemenea condițiuni, ce ne putem închipui de mersul general al învățămîntului! Actualul d-n ministru singur și-a creat o situație **exceptională** față cu școla, situație din care numai a Tot-Puternicul scie cum vom eși! Mai înainte de a termina să citez un fapt destul de caracteristic, petrecut în țera, pe care ne-am obișnuit a o numi *sora noastră mai mare*, am numit Franția, cu a cărei cultură ne-am ajutat la renascerea noastră politică în acest secol și de a cărei organizare a învățămîntului trebuie în óre-care măsură să ținem socotelă. Amintesc acest fapt spre a se vedea **cât de sus** se pun acolo cestiunile de organizarea învățămîntului, de către ministrii instrucțiunei.

Prin legea de la 27 Februarie 1880 s'a modificat organizarea *consiliului superior al instrucțiunei*, care este ceva asemenea cu consiliul nostru general. În camera Franției se discutase instituirea pe lângă ministru a unei *secțiunii permanente*, numită de către ministru din sîmul consiliului superior, ceva iarăși cam ca consiliul nostru permanent. Mai ales în comisiunea camerei, mulți erau contra înființării secțiunei permanente, unii din scrupule de independență ale consiliului superior, alții pe motiv, că s'ar jieni autoritatea și răspunderea ministrului. D-nul *Fules Ferry*, ministrul instrucțiunei, intervenind în desbateri, dișe: *cer cu stăruință ca să așezați pe lângă ministru acești ajutoři competenți și independenți avînd calitatea de a da ministrului părerile lor, pentru ca să și asume răspunderea și înaintea lui și în fața corpului didactic. Secțiunea permanentă este cheia boltei acestui proiect de lege; fără care marile lucrări ale învățămîntului public vor fi neeficace. Dacă*

nu va fi o secțiune permanentă, compusă din oameni luminați și independenți, atunci birourile ministerului vor governa învățămîntul. Camera liniștită de către demnul ministru votă înființarea secțiunii permanente.

La noi, când d-nul ministru a întâlnit câți-va oameni independenți în consiliul general, în loc să-i cheme la sine, să lucreze cu dînșii, 'i-a gonit, 'i-a insultat, le-a anulat lucrările, și printr'un *discurs oficial* a căutat să batjocorească o instituțiune, care în alte părți e stimulată la lucrări folositoare instrucțiunii. Făcînd cestiune personală și de amor propriu din toate reformele ce avea de gând a introduce în școlă, d-nul Sturdza s'a despărțit de corpul didact român și guvernază cu *funcționării* ministerului, și cu câți-va *amici subalterni*, cari, formînd un fel de *consiliu anonim și nerăspunzător*, l'au sfătuit și 'l sfătuesc să ia ori-ce fel de măsuri, fie chiar contra intereselor vitale ale instrucțiunii.

Spăimîntat de acest mod de a lucra al d-nului ministru, d-nul deputat *C. Dumitrescu*, în ședința Adunării deputaților de la 27 Martie 1886, l'a apostrofat cu următoarele cuvinte:

Și cum credeți că prin un inspector la spate și prin o lege draconică veți face pe profesorii adevărații apostoli ai învățămîntului public ?...

Acésta este o eróre gravă.

Așa vîd eu situațiunea!... Rămîne acum ca țera și opiniunea publică să judece de care parte e adevărul și dreptatea.

În cumpăna, în care se măsoră interesele supreme ale generațiilor viitoare, pun și eu acésta modestă cercetare din istoria noastră contimporană.

